

BOGÁRDI SZABÓ ISTVÁN

MINDIG
IMÁDKOZNI

BOGÁRDI SZABÓ ISTVÁN

MINDIG
IMÁDKOZNI

© Bogárdi Szabó István, 2017

Sokak kérésének teszek eleget a Miatyánkról mondott igehirdetések közzétételével, melyek Budahegyvidéken hangzottak el néhány esztendeje. Az imádság egyenes út Istenhez, közzététel a mindig jelenlévőnél, kéréseink megosztása az örökkévalóval, és megerősödés kegyelmes ígéreteiben.

A Miatyánkot közimádságokban és magános istenkeresésekben egyaránt mondjuk. Szólhat robajló ima-kórusban, és egyedül, de sosem magányosan, mert a mennyei Atyának kedves a titkon mondott imádság is. Mindig imádkozni kell, mondja Jézus. Páratlan segítség, hogy Ő maga tanít minket imádkozni, vagyis Isten elé tárni életünket, hálás feleletül arra, hogy Isten teljességgel feltárta Önmagát Krisztusban, mindenek fölött úgy, hogy üdvözítő irgalmával megváltotta elveszésbe süllyedt életünket. Örültem, hogy az igehallgató gyülekezettel együtt magamat is buzdíthattam erre.

Köszönettel tartozom Vásárhelyi Péterének illetve Regéczy Nagy Enikőnek, akik a szöveget gondozták, valamint Bogárdi Szabó Eszternek, aki megtervezte és megalakította a kötetet. Köszönöm a Dunamelléki Egyházkerület támogatását, mely lehetővé tette e könyv megjelenését. Akkor leszek boldog, ha e könyv olvasói eztán még bátrabban járulnak a kegyelem királyi székéhez.

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a te neved;
jöjjön el a te országod;
legyen meg a te akaratod,
amint a mennyben, úgy a földön is.

Mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma;
és bocsásd meg vétkeinket,
miképpen mi is megbocsátunk
az ellenünk vétkezőknek;
és ne vígy minket kísértésbe,
de szabadíts meg a gonosztól!
Mert tiéd az ország, a hatalom
és a dicsőség mindörökké.

Ámen

MINDIG IMÁDKOZNI

Lukács 7:1-11, 18.1-5

Szeretett gyülekezet, kedves testvérek! Mint tudjátok, szokás gyülekezetünkben, hogy a vasárnap elhangzott igehirdetéseket leírjuk, és ezeket nyomtatott formában is el lehet vinni. Régóta így van ez már. Ám éppen az utóbbi hetekben kérte valaki, hogy ne csak az igehirdetést írjuk le, hanem az előtte és utána elhangzó imádságokat is, ezek is részei az istentiszteletnek. Így lesz tehát ezután, le fogjuk írni az imádságokat is. De nemcsak ezt a mulasztásunkat vetette fel a kérés, hanem eszembe juttatta azt is, hogy régóta adósa vagyok a gyülekezetnek – s talán saját magamnak is –, hogy az imádságról hosszabban prédikáljak. Ezért a jövő vasárnaptól a Miatyánkról szólnak majd az igehirdetések. Ma bevezetésképpen két történetet olvastam fel. Az egyik a római centurio szolgájának a meggyógyítása, a másik pedig példázat, amit Jézus mondott el egy bíróról, aki Istent nem félt, embert nem tisztelt, de akinek addig járt a nyakára egy erőszakos özvegyasszony, mígnem végre elintézte az ügyét. Jézus itt nyilván nem bírósági reformot hirdet, hanem egy szélsőséget állít elénk. Mint ahogy a római tiszt szolgájának meggyógyítása is mutat egyfajta szélsőséget. És e két szélsőség között zajlik a mi imaéletünk. Egyrészt, természetesen, szeretnénk, ha mindig úgy lenne, ahogy a gyógyítás történetében hallottuk. (Ma erről fogok részlete-

sebben beszélni.) Másrészt, véljük, általában is jó lenne, ha nem történe olyan, amit a hamis bíró és az özvegyasszony példázatában hallottuk. Tehát szeretnénk és reméljük is, hogy úgy legyen minden imádságunkkal, ahogy a római századossal történt: egy szó is elég, és kérésünk meglesz. S buzdítjuk is magunkat a Hegyi Beszédből vett biztatással. Hogy ugyanis el sem mondjuk kérésünket, a menyeyei Atya már eleve tudja, mire van szükségünk (Máté 6,8). Ki sem mondjuk, csak elgondoljuk, vagy csak kisóhajtjuk a lelkünkéből, hiszen olykor egyáltalán nem is tudunk imádkozni, ám van egy szó, egy gondolat, egy vágy – egy ima: és az úgy lesz. Kinek a szava ez? Nem biztos, hogy Jézus szava, lehet, hogy a zsinagógai előljárók szava, akik közbenjárnak a századosért. Lehet, hogy a százados üzenete: ne fárszsd, Úram, magad, méltatlan vagyok, hogy hajlékomba jöjj, de a te szavadra meglesz. Nagyon-nagyon szeretnénk, ha mindig csak így kellene imádkozni. Ám ott a másik véglet, az özvegyasszony esete, aki kitartó szívóssággal, elhessegethetetlenül, újra meg újra rázörget erre az Istent nem féltő, embert nem becsülő, magabiztos pöfeteg bíróra, aki úgy véli, tetszése szerint rendezheti az ügyeket. Nos, sokszor mintha így kellene folytonosan, erőszakosan imádkozni. Még egyszer mondom, mintha minden imádságunkkal, egész imaéletünkkel (ha ugyan van imaéletünk, és az nem valami szakadozott dolog) e között a kettő között mozognánk. És mind a kettőre van tapasztalatunk. Van boldog tapasztalatunk arra nézve, hogy még ki sem mondtuk,

és már meglett. S az is boldog tapasztalat (és ez az életünk legfőbb java), hogy ha imádságra nyitjuk a szánkat, döntő mód hálaadást mondhatunk. Hálát azért, ami már megtörtént. Hálát azért, amit nem is kértünk és mégis meglett. Utólag jövünk rá, hogy ezekért kellett volna imádkoznunk, ezeket kellett volna szüntelenül kérni – de, lám, így is meglettek. Ez az egyik nagy tapasztalatunk. A másik pedig az, hogy noha újra és újra előtárunk kéréseket, vagy csak egy kérést, vagy egy koncentrált témát, az hosszú ideig nem hallgattatik meg. Ravasz László mondja egy igehirdetésében, amit éppen itt, Budahegyvidéken mondott el 1956 karácsonyán, hogy a keresztyén életnek ez az egyik döntő kérdése, ha ugyan nem az egyetlen döntő kérdése: a meg nem hallgatott imádság. Istennel való kapcsolatunk szinten teljesen ekörül forog. Meghallgatja-e Isten, amit bizalomban elé vittem? Továbbá, hányszor kell kérésemet Isten elé tárnom, és hányszor kell neki elmondanom azt is, hogy talán nem jól imádkozom? Erre Jakab apostol utal a levelében, mondván, hogy kéritek, de nem kapjátok, mert nem jól kéritek (Jakab 4,3). Hát akkor hogyan kell jól kérni, és hányszor kell kérni, és meddig kell az Isten ajtaján zörgetni, hogy megnyitasson az az ajtó? (Lukács 11,5-10) Igen, igen, ott van persze a másik tapasztalat is, amiről az előbb szoltam, hogy nem kérünk, és úgy is kapunk. Látuk is, hogy a hívő életnek, az Istenben bizakodó életnek éppen ez az ő-s-talpozata. S voltaképpen ezen az őstalapzaton állunk. Erről beszél Jézus a Hegyi Beszédben is: Isten

szüntelen hűséggel, szakadatlan szeretettel adja, közli velünk mindazt, amire szükségünk van. Mégis, folytonosan nyugtalanít minket a meg nem hallgatott imádság drámája. Röviden tehát, két szélsőség között mozgunk.

Az első esetben (amit a római százados története mutat) azt is lehet kérdezni, hogy kell-e egyáltalán imádkozni. Ha ugyanis Isten örök bőséggel ad, ha Isten léte maga örök áradás, ha Isten létéből szüntelenül áradnak a szeretet, a kegyelem, az irgalom, a megtartatás, az élet hatalmas erői, s ezekben mintegy benne élünk, és ezeknek mintegy kedvezményezettjei vagyunk, akkor miért kell egyáltalán imádkoznunk? – és ezt komoly teológusok kérdezik, például Kálvin is. Szüksége van Istennek arra, hogy emlékeztessük, kicsoda ő? De máris ott a másik kérdés a másik végtelenél: eleget imádkozunk-e? Ezt mutatja a hamis bíró példázatának a története. Kell-e egyáltalán imádkozni – eleget imádkozunk-e? E két nagy kérdés között élünk, mozgunk és vagyunk. Vallásosak vagyunk és imádkozunk, illetve annyira mélyen bizakodunk Istenben, hogy nem imádkozunk. Eltökéljük, hogy szüntelenül imádkozni fogunk, aztán bátran elszunnyadunk imádkozás közben, mert Isten szerelmesének álmában ad eleget. Kell-e, szükséges-e egyáltalán imádkozni, kérdezzük egyszer, de kérdezzük másszor önmagunkat is: eleget imádkozunk-e?

A római százados története a közbenjárás története. És éppen ezért mondhatjuk, hogy az imádság története is.

Természetesen az imádkozásnak sok iránya és dimenziója van: hálaadás, lélekből felfakadó magasztalás, dicsőítés, bűnbánat, töredelem, vallomás, az egész élet benne van az imádságban, s ezért talán nem tévesztjük el, ha azt mondjuk, hogy az imádság éppen az, amit az egyszerű magyar szó is kifejez: *közlés*. Közlöm önmagamat Istennel, közlöm gondolataimat, közlöm panaszomat, bűnbánatomat, kérdéseimet, kéréseimet, közlöm tehát önmagamat. De éppen mert közlés az imádság, azért közbenjárás is. Valamit odaviszünk Isten elé. Valamit Isten is mond nekünk az imádságban. Ő is közöl valamit. Tehát maradjunk ennél az egyszerű szónál: köz. Ez a szó hirtelen fontos lesz. Voltak ugyanis az emberiség történetének olyan korszakai (a mostani nem ilyen!), amikor széles, hömpölygő folyamatban áradt az imádság. Az emberiség úgy tudott imádkozni, ahogy ma zúdulunk az autópályán, három sávban, négy sávban, nagy lehajtókat, közlekedési csomópontokat, benzinkutakat, állomásokat érintve. S a hasonlattal élve, a templomnál jól fel lehetett tankolni, s utána lehetett tovább menni. Igen, voltak ilyen korszakok. Most meg talán úgy van (és ezért fontos ez a szó: köz!), ahogy gyerekkoromban volt faluhelyen. A nagy utcák között voltak közök. Keskeny, kertvégi ösvények. Mi, gyerekek nem szerettünk az utcán járni, mert azokon hosszú kerülővel jutottunk haza. Ám a kertek alján itt-ott volt egy-egy kis köz. A köz lerövidítette az utat. Ezért használom most ezt a szót az imádságra, az imádkozásra: köz. Az imádság lerövidíti az

utat. A vallásnak minden kultúrában vannak szabályozott útjai, ilyen az istentisztelet közössége is, ezen együtt vagyunk, együtt imádkozunk, együtt visszük Isten elé önmagunkat. Együtt közöljük magunkat. Vannak az imádságnak liturgikus formái is, meghatározott alkalmi, helyei, módjai, az imádkozásnak van rendje. Sőt, vannak imádkozók is, akik a közösségtől az imádkozás feladatát kapják, erre választják ki őket. (Nekem is mondták olykor, amikor imádságról beszélgettem: imádkozzék csak, tiszteletes úr, helyettem is, magának az a dolga!) Mégis, ebben a nagy meghatározottságban is észrevehetjük, hogy vannak ilyen közök. A római százados, akiről azt halljuk, hogy nagyon szerette a szolgáját, és nagyon sajnálta volna, ha a kedves embere meghal, végül is nem a megszokott, megszabott úton jár. Mi lett volna a szabályos út? Talán az, ahogy a története kezdődik, ahogy élénk tűnik alakja: szerette a Jézus népét, zsinagógát is épített nekik, és tudta már, hogy Jézus gyógyító hatalommal érkezett, tehát tudta azt is, hogyan kellene kérését szabályszerűen elmondani. Mégis rövidít, tehát: közöl. Áthidal valamit. Előbb elküld Jézushoz néhány embert, akik őt ismerik, becsülik. Úgy tűnik, ez rövidebb út. Nem kell bejelentkeznie, kihallgatást kérnie, nem kell a kor törvényeit betartania, jaj, miképpen is érintkezhetett volna egymással szabad dolgokban egy pogány és egy zsidó?! Most tehát közöl, rövidít. Néhány ember közbenjár érette. Amikor aztán Jézus ezt a közbenjáró szót meghallgatva elindul, hogy meggyógyítsa a szolgálá-

ját, a római százados megint rövidít, és azt üzeni Jézusnak: Uram, nem vagyok méltó, hogy a hajlékomba jöjj! Ezért is próbálkoztam az előbb a rövidebb úttal, azért is küldtem el közbenjárókat. Mindazonáltal tudom, hogy neked csak egy szavadba kerül, mondd ki azt a szót, és meggyógyul az én szolgálóm! És látjátok, milyen csodálatos, Jézus is közöl: kimondja a szót. És ez az isteni szó, Jézus szava hihetetlen gyorsasággal összeköt mindent. Össze van kötve a nyomorult ember élete Isten gyógyító szeretetével. Össze van kötve a római százados kérése a meghallgatással. Össze van kötve az isteni és az emberi. Amikor imádkozunk, ebben gyakoroljuk magunkat. Mindig ebben a boldog hitben járunk, hogy az isteni és emberi valóság között van köz. Bár a kultúránk, a civilizációnk, a keresztyénségünk, a vallásunk, az életrendünk megfelelően karbantartja a nagy, szabályos utakat, melyek ki vannak táblázva, biztonságosak, jól járhatóak, s amelyen ajánlatos is járni, mégis, mi mindegyre a két szélsőség között mozgunk: kell-e egyáltalán imádkozni, és mennyit kell imádkozni, mennyit kell fáradozni, hány lelki kilométert kell megtenni, milyen messze a célállomás és odajutunk-e? A történetben az a nagyszerű üzenet szól, hogy van köz az isteni és emberi között. Ez most a rövid út. Az ember is szeretne rövidíteni, a római százados is szeretne rövidíteni, nagy a baj, nagy a szükség, agonizál az embere, gyorsan kell a segítség. De végül a legrövidebb utat az isteni szó nyitja meg.

Azért mondom ezt így, mert ha az imádság közlés, sőt, ebben az értelemben *közölés* is, maga is egy *köz*, akkor ott valami mozgás történik. Mondhatnám azt is, hogy az imádság létmozgás. Az imádságban elmondjuk a panaszkodunkat, a kérésünket, kifejezzük a hálánkat, az örömeinket, s megtanuljuk, hogy ezeknek van sorrendje: hálával kezdjük, bűnbánattal folytatjuk, s végül adjuk elő a kéréseinket. Íme, benne van az egész emberi lét. Amikor imádkozunk, létmozgást végzünk. Mozgunk az isteni felé. Vagyis az ember imádság által kilép saját önköréből. Magamból el kell jutnom az istenihez, magamból kell az istenihez utat nyitni. Merthogy az isteni nincsen belezárva az életembe. És ezzel feleltem is az első kérdésre: hogy kell-e imádkozni egyáltalán? Igen, kell imádkozni! Csak akkor nem kellene, ha az isteni eleve adott része lenne az emberi életnek. Akkor nem kellene imádkozni, mert egyszerűen, eleve benne foglalt módon ott lenne az életünkben az isteni. De éppen amikor imádkozunk azt is kifejezzük, hogy tudjuk, az isteni nincsen belezárva az emberi életbe. Tehát kilépünk a magunk létköréből. Kilépünk az isteni felé, kilépünk abba, ami nem mi vagyunk, egyedül sem, kollektíven sem. Transzcendálunk, túllépünk önmagunkon. És túl is kell lépni önmagunkon. A római századosnak is túl kellett lépnie önmagán, előbb közvetítők által, aztán közvetlenül, *közöl*-nie kellett, mert nem állt rendelkezésére a gyógyító erő. Mert nem volt már emberi megoldás. Mert az isteni jelenléte nélkül felemás az élet, és halálba hull.

És ezzel rögtön feleltünk a másik nagy kérdésre is, hogy *bányszor* kell imádkoznunk, és *meddig* kell imádkoznunk, és *milyen gyakran* kell imádkoznunk? Erre pedig – ahogy halljuk Jézus példázatának az elején, az a válasz, hogy *mindig* imádkozni kell. Mintha azt mondaná Jézus, hogy ha nem imádkozunk mindig, akkor egyáltalán nem imádkozunk. Vagy benne vagyunk abban, hogy folytonosan, szüntelenül nyílik az életünk istenire, szüntelenül közöljük önmagunkat, vagy egyáltalán nem is beszélhetünk imádságról. Az imádság ideje ez: mindig. Így értjük meg a centurio történetéből, hogy az imádság, amire mi most csak ezt a szót használjuk: *közölés* vagy *közben-járás*, viszonyt jelöl. Vagy inkább helyzetet: láthatom, ki vagyok én, és láthatom, mi az isteni, amely felé mozgok. Kapcsolatom van azzal, ami engem meghalad, a transzcendenssel, az emberen-túlival, ami önkörünkön kívül van. Maga a tény, hogy imádkozunk, hogy közöljük önmagunkat, meg is jelöli ezt a helyzetet.

És végül láthatjuk itt, hogy az imádság *irányt* is jelöl. Általában az általunk járt utak kétirányúak. Oda-vissza lehet rajtuk menni. Vannak azonban egyirányú utak is. Újabban a biciklisek lobbija kiharcolta, hogy kerékpárral a forgalommal szemben is lehessen hajtani – amihez persze nagy bátorság kell. Én gyakran ehhez hasonlítom az imádkozást. Bátorság kell hozzá, különösen akkor, amikor egy-egy civilizáció meglehetősen egyirányú, egy sodrásban meghatározott. (Olykor renegátok leszünk, kiugrunk

a sorból, a sodor mégis egyirányú.) A modern ember iránya mintha az lenne, hogy távolodna az istenitől, hátat fordítana Istennek, visszatérne önkörébe, és azzal áltatja magát, hogy az emberben megvan minden, megvan a gyógyulás, megvan az élet, megvan a halál legyőzése, megvan a nagy sors-problémák megoldásának kulcsa, minden megvan. Mégis, azt látjuk, hogy a 21. század eleje is nagyon vallásos kor. Bármennyire sutto gják is nekünk a szociológusok, a filozófusok, hogy nem az, bizony nagyon-nagyon vallásos ez a kor, csak különleges módon: körbe mozgunk, önmagunk körül. S lám, azt vesszük észre, hogy mi önmagunkhoz imádkozunk. Visszahullanak ránk az imádságaink. Csak vágyak kivetítése folyik, ami nem közölés. Csak az igények felsorolása történik, ami nem közölés. Tehát ma az igazi imádkozás ahhoz hasonlít, amikor forgalommal szemben megyünk. Árral szemben úszunk. Mert *mindig* imádkozni kell. Akkor is imádkozni kell, amikor azt mondják nekünk, hogy egyáltalán nem kell imádkozni. Akkor is imádkozni kell, amikor azt sugallja minden, hogy az imádság régi, avított dolog, csak a gyenge emberek meg a vénasszonyok csinálják, de aki még megy, erős, mozog, versenyez, az nem ér rá imádkozni. Hadd biztassam ma a gyengéket arra, hogy ússzanak csak az árral szemben, hiszen az Istenhez közölt kérés, ez a létmozgás, az önközlés, az az út, az a mód, az a valóság, mely által az isteni önközlést is megértjük. Hogy is van? Ismételjük még egyszer a római centurio történetét! Közbenjárókat küld, kérést fogalmaz

meg. A közbenjárók szépen továbbítják a kérést. Lehet tehát másokért is imádkozni, mások közlését is továbbítani. És szépen mondják Jézusnak: tedd meg neki, szereti a népünket, megérdemli. Igazi, szép közbenjárás ez! Mozgunk Isten felé. Mozog a római százados, mozognak a barátai, mozog minden, hogy találkozzunk az istenivel. És mégis, a történetnek az a veleje, amikor eljut Jézushoz az alázatos emberi szó: a *te* szavadba kerül! Nem a kérő szava, nem a közbenjárók szava, nem a közlők szava, hanem a te szavad dönt. Akkor hallgattatik meg a kérés, mikor Isten közöl. Ez az imádság forrpontja, ez az imádság célja. Azért közölök, azért járok közbe, azért végzem az életnek ezt a létmozgását, hogy egész valómmal eljussak arra a pontra, ahol az isteni szó elhangzik, mert abban a szóban van elrejtve a gyógyulás, a kérés meghallgatása, abban a szóban van elrejtve az igazi dicsőség, abban a szóban van elrejtve a bűnök alól való feloldozás, abban van elrejtve az igazi élet értelme. Kell-e hát imádkozni? Mindig imádkozni kell. Segítsen bennünket ebben Isten Lelke, akiről Pál apostol azt mondja: ha mi már nem tudjuk a szót, ha mi már nem tudjuk, hogyan kell imádkozni, csak azt tudjuk, hogy imádkozni kell, akkor Isten nekünk adja a Lelkét, hogy a Lélek helyettünk is, de mi vele együtt hozzá kiáltunk, életünket közöljük, imádkozzunk, mert mindig imádkozni kell és soha meg nem restülni. Ámen.

IMÁDKOZZUNK: Kérünk, mennyei Atyánk, add Szentlelkedet, mert mi nem tudjuk a jó szót, s nem vagyunk kitartóak az imádságban. Add Szentlelked, aki kiált bennünk, helyettünk, és megtanít, hogy mi is kiáltunk: abbá, Atyánk! Közbenjárunk beteg testvéreinkért. Gyógyító irgalmadat áraszd ki reájuk; csak szólj egy szót, és meggyógyul a testvérem, a gyermekem, az unokám, meggyógyul a barátom. Könyörgünk a szomorkodókért, a gyászolókért. A feltámadott Krisztus hatalmát áraszd rájuk, töröld le könnyeiket. Könyörgünk sokféle kiúttalanságunkban, mert hozzád, így egymáshoz sem találjuk az utat, nemcsak veled, egymással sincs közösségünk. Könyörgünk a hontalanokért, és azokért, akik súlyos terheket hordoznak. Könyörgünk azokért, akik nagy harcokban vannak, és nem látják, található-e békét. Könyörgünk azokért, akik oly hosszú ideje zörgetnek igazságukért, add, hogy meghallgatásra találjanak. Könyörgünk anyaszentegyházadért, Krisztus népéért, akik Mesterüktől azt tanulták: szüntelenül imádkozni kell. Taníts bennünket imádkozni, taníts szüntelen, állhatatos, hálaadó, buzgó és kérő imádságra. Hisszük, mennyei Atyánk, hogy ezt a mostani kérésünket, melyet Jézus Krisztus nevében vittük eléd, őérette, hű kezünkért meghallgatod! Áldunk, dicsőítünk és magasztalunk ezért. Ámen.

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a te neved;
jöjjön el a te országod;
legyen meg a te akaratod,
amint a mennyben, úgy a földön is.

Mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma;
és bocsásd meg vétkeinket,
miképpen mi is megbocsátunk
az ellenünk vétkezőknek;
és ne vígy minket kísértésbe,
de szabadíts meg a gonosztól!
Mert tiéd az ország, a hatalom
és a dicsőség mindörökké.

Ámen

TANÍTS MINKET IMÁDKOZNI!

Lukács 11:1-4

Szeretett gyülekezet! Kedves testvérek! Múlt alkalommal már láttuk és talán be is láttuk: imádkoznunk kell. Mindig imádkoznunk kell. Nem szükséges felidézni élethelyzete-
ket, melyek erre vezetnek bennünket. Arról sem kell sokat
szólni, hogy amióta emberi kultúráról beszélhetünk, azóta
nagy, széles hömpölygő folyamban árad az imádkozás, s
ebben a nagy folyamban azt is felfedezzük (erre volt példa
a múltkori történet), hogy időnként közök nyílnak Isten
felé, rövidíthetünk, gyorsabb úton juthatunk Hozzá. Mint
faluhelyen két nagy széles utcát kis közökkel össze lehet
kötni. Megmondom őszintén, amikor feljegyeztem ezt a
hasonlatot, éreztem, hogy ez azért így túl egyszerű. Egy-
szerű a kép, de sok mindenre lehetne belőle következtetni.
Ám nem szeretném, ha elhamarkodnánk ezt. Ezért most
felfüggesztem a hasonlatot, s majd később visszatérek rá
egy-egy megjegyzés erejéig.

Azt hallottuk Lukács evangéliumából, hogy jó belátá-
sunknak, miszerint imádkoznunk kell, van egy párja, egy
másik belátás, mely nem érkezik meg rögtön. Ez a belátás
pedig az, hogy meg is kell tanulnunk imádkozni. Az imád-
ság szükségessége és az igény, hogy megtanuljunk imád-
kozni, nem halad együtt. Nem egyszerre érlelődik meg a
kettő. Inkább úgy van, hogy sokszor el sem jutunk arra,

hogy meg kell tanulnunk imádkozni, mert mire eszmél-
nénk, addigra már imádkozunk. Mire felvetődik a szívünk-
ben a gondolat, hogy miképpen kellene imádkozni, addigra
már megtanultunk imádkozni. Olyannyira így van ez, hogy
voltaképpen nem is teszünk mást, mint részt veszünk egy
nagy imádkozó folyamatban, ahogy a 19. zsoltár mutatja.
Mert – mondja a zsoltár – nemcsak az ember imádkozik,
hanem imádkozik az egész univerzum. Most nem pante-
izmust hirdetek, csak jelzem, hogy az imádkozás szüksé-
gességének és mikéntjének kérdése nem esik egybe. Aztán
arról is szólni kell, hogy 19. század végétől tudósok kezd-
ték vizsgálni az addig úgymond „ismeretlen” népek vallási
életét. Az eredmények sok mindent hoztak, de két nagy
ellentmondó következtetést vontak le belőlük. S ez egy-
ben választat is jelentett. Az egyik következtetés az volt,
hogy a vallás őseredeti létforma. Az imádkozással kap-
csolatban pedig azt állították, hogy egybefügg a beszéd-
del. Az imádság őseredeti módon a legelemibb beszédfor-
mákban is megjelenik. Aki beszél, óhatatlanul imádkozik.
Aztán mélyebbre is mentek, és eljutottak arra a következte-
tésre, hogy akkor is imádkozik az ember, amikor még nem
is beszél, vagy már nem beszél. Ám voltak ellentétes köve-
tkeztetések is, és ezekről is szólok majd. Most csak annyit
kell megállapítani, úgy tűnik, az ember természetes módon
tud imádkozni, vagy inkább: természetes, hogy az ember
imádkozik. Az emberi élet nyitottságát mutatja, hogy az
ember imádkozik. Viszont bezárul az emberi élet, ha az

ember nem imádkozik. Milyen dráma, amikor valaki felkiált: nem tudok imádkozni! Segítséget kér testvérétől, barátjától, családtagjától, lelkészétől, s kéri, hogy vele együtt imádkozzanak vagy helyette imádkozzanak, mert aki nem tud imádkozni, az bezáródik a maga életébe. Márpedig az emberi életnek abban van a sajátos minősége, hogy az ember nyitott. Nevezzük hát az imádságot ajtónyitónak. Az imádkozó ember kilép önköréből. Kilép saját világából, kilép abból, ameddig a szemhatára terjed, kilép abból, amit a tapasztalati körébe tud foglalni, sőt kilép abból is, ahova spekulatív úton tud eljutni. Az imádság még ezt is tovább nyitja – egészen az isteni felé.

De a következő kérdés az, hogy hová lépünk, merrefelé lépünk, merrefelé mozgunk, amikor imádkozunk. Mielőtt erre válaszolnék, három akadályt kell félretennünk. Az egyik az, hogy a nyugati civilizáció Isten-ellenes lett – ha bevalljuk, ha nem. Olyannyira Isten-ellenes lett, hogy a 20. században elemi erővel kezdték visszahozni a régi és lejárt nótákat. Az antik görögség vallását próbálták visszahozni, noha közmegegyezés van arról, hogy az antik görögség vallása az emberre irányult, abban az ember imádkozt önmagát. Antropológia volt. Ebből következően a nyugati civilizáció vallás-ellenes lett. Csak egy példát mondok. Az 1920-as évek legelején Szovjet-Oroszországban alig egy év alatt nyolcezer papot, tízezer apácát végeztek ki, több ezer templomot romboltak le. Aztán megváltoztatták a kalendáriumban a hetet 8 naposra,

aztán 10 naposra. Nem a múltat akarták végképp eltörölni – bár ezt is énekelték –, hanem a vallást végképp eltörölni – ezt akarták. Ami pedig vallás-ellenes, az ima-ellenes. Minek imádkozni? Az imádkozó ember gyenge ember, az imádkozó ember a múlt kövülete, az imádkozó ember a klerikális reakciót szolgálja – mindnyájunk fülében ott hangzik ez a régi nóta. S harmadjára félre kell most tennünk azt is, hogy a nyugati civilizáció apa-ellenes lett. Ezt nem azért mondom, mert anti-feminista vagyok, de a feminizmusnak vannak olyan irányai, amelyek nem nők egyenjogúságát akarják, de nem is férfi-ellenesek, hanem apa-ellenesek. Ezért amikor az európai ember a rajta kívül álló népek civilizációját, vallását vizsgálta, egy másik következtetést is levont. Eszerint a primitív népek még gyermeki létmódban élnek. Ideje, hogy felvilágosodjanak, hogy mindenféle gyámkodás alól felszabaduljanak, így a vallásnak, az imának, az istenségeknek, az atyáknak a gyámkodása alól is. Nagy filozófiák, pszichológiák, nagy eszmék születtek 19. század végén, s arra törtek, hogy ami természetes, azt el kell vetni. Láttuk, természetes, hogy az ember tud imádkozni. Vagy inkább: természetes, hogy az ember imádkozik.

A hosszú bevezetés talán nem volt fölösleges, mert így jobban megértjük, mi váltotta ki a tanítványokból a kérést. Igen, sokat hallották már Jézust arról, hogy mindig imádkozni kell. Már a Hegyi Beszédben is hallották ezt, ott Jézus elmondta már a Miatyánkot, az imaformát. Hallották

őt arról is beszélni, hogy miképpen nem szabad képmutató módon imádkozni, továbbá hogy bizalommal imádkozzanak. Hallották Jézust megannyiszor az Atyáról is szólni. Hallották és látták azt is, hogy Jézus közöl, vagyis rövidít, utat talál Istenhez imádságban, magatartásban, szeretetében.

Ám a tanítványokból mégiscsak két dolog váltotta ki a felismerést, hogy nem elég imádkozni, imádkozni tanulni is kell. Uram, taníts minket imádkozni, miképpen János is tanította tanítványait – mondják. A tanítványok látták, hogy más mesterek imádkozni tanítják tanítványaikat, hogy nem magától van az imádság. Bár zsidó ember csak röstelkedve mondhatta-kérhette: taníts engem imádkozni. Ott van a csodálatos 150 zsoltár, a zsidó imádságos könyv, Jézus korában minden kegyes ember ismerte, fejből tudták az összes zsoltárt, és mondták is. És még hány könyörgés és imádság volt! Most mégis, látván, hogy Keresztelő János imádkozni tanítja tanítványait, bennük is ébred a felismerés, és viszik is Jézushoz: te taníts minket imádkozni.

A másik kiváltó ok ennél sokkal közvetlenebb. Azt mondja Lukács evangélista: és történt, hogy amikor Jézus imádkozott egy helyen, minekutána elvégezte, mondta neki egy a tanítványai közül: Uram, taníts minket imádkozni, miképpen János is tanította az ő tanítványait. Látták Jézust imádkozni, hallották Jézust imádkozni. S valamit megértettek vagy megsejtettek a Jézus egyszerű szavaiból. Mert Jézus mindig egyszerű szavakkal imádkozott. Milyen

egyszerű a Miatyánk! Milyen egyszerű a Gecsemáné-kerti imádság! Milyen egyszerű, amikor Jézus felujjong: Atyám, dicsőítelek téged, hogy elrejtetted ezt az értelmeseke elől, és megjelentetted a kisdedeknek. Milyen egyszerűek Jézus imádságai, és lám, megérik a tanítványok, ezt tanulni kell. S az a nagy titok itt, hogy olyantól akarják az imádkozást megtanulni, akiről jól érzik, hogy nem tanulta. Mert Jézus nem tanulta az imádkozást, mert Jézus maga az imádkozás. Mert Jézus benne él az imádságban. Tőle kell imádkozni tanulni. Ezért kérik hát tőle.

De miért olyan jelentős ez az imádság, amit Jézus a tanítványainak tanított? Világos, hogy nem úgy áll előttünk ez az imádság, hogy így kellene imádkozni. Azt mondja Jézus: így imádkozzatok. Tehát ez javaslat, vagy mondjuk így: minta, sorvezető. Hát akkor miért olyan jelentős? Azért, mert ez az imádság minden dolgok közepén, az életünk szívében áll. Ott mondjuk. Amit kimondunk vele, az minden irányban lefedi az emberi életet, de nemcsak lefedi, hanem fel is nyitja az isteni felé. Az előbb azt mondtuk, hogy az imádság ajtónyitás. Imádkozván az ember kinyílik és transzcendál, vagyis túllép mindazon, ami önmaga, és az isteni felé lép – a Miatyánk az az imádság, mely ezt minden egyes lét-területünkön lehetővé teszi. Visszatekintve a nyugati kultúra elmúlt 150-200 évére, a Miatyánk jelentősége azzal is igazolható, hogy az isten-ellenes nyugati civilizáció érdemesnek tartotta a Miatyánk ellen, és csak a Miatyánk ellen egész civilizáci-

ónkat megmozgatni. Amikor azt mondtam, hogy istenellenes, vallásellenes, apaellenes lett a nyugati civilizáció, akkor egyetlen szóval így is összefoglalhatom: Miatyánk-ellenes lett. Mert mi a mennyei Atyához imádkozunk, aki teremtő, gondviselő, megváltó Istenünk. A nyugati civilizáció Miatyánk-ellenes lett. Ám éppen ebből értjük meg a jelentőségét! Sőt, Pál apostol megjegyzése szerint nemcsak egy-egy vallásnak, így a keresztyénségnek, nemcsak egy-egy adott kornak, hanem az egész teremtett mindenségnek az összes kérése itt van a Miatyánkban, mert a Miatyánk megszólításában már mindez eleve benne van: mennyei Atyánk! – így kezdjük ezt az imát. Pál azt mondja, hogy az egész teremtett mindenség várja Isten fiainak a megjelenését. Ők azok, akik Istent Atyának szólítják. Ők azok, akik Isten szeretetét, munkáját, életkiáradását ebben a közvetlen viszonyban élik. Pedig Pál is tudja a 19. zsoltárt: az egek hirdetik, a csillagos égbolt beszél, nap napnak ad jelentést, éjszaka éjszakának szól Isten dicsőségéről, és nem olyan szó ez, mely nem hallható, hanem kihat az egész világegyetemre – ő is tudja ezt, mégis mondja: az egész teremtett mindenség, az Istent dicsőítő nap, az Istent magasztaló éjszaka, a természet nagy mozgásai, a történelem nagy változásai, minden-minden, ami van, erre az imádságra vár, erre a megszólításra készül: mennyei atyánk! Taníts hát minket imádkozni!

Említettem a vallásokat is, és most ezekről is kell néhány szót szólnom. A mi civilizációnk apa-ellenes lett.

Nem könnyű ilyen feltételek között kimondani: mennyei Atyám. Még kevésbé könnyű kimondani így: a mi mennyei Atyánk! Hiszen ez az imádság nem magán-meggyőződést fejez ki. Nem a privát szférába tartozik. Jézus nem úgy kezdi az imádkozást tanítani, ahogy ma kezdené egy liberális teológus, hogy úgymond a vallás magánügy, és ha te Isten apunak akarod szólítani, szólítsd apunak, ha bratyónak akarod szólítani, szólítsd bratyónak, ha az Ural nagy öreg medvéjének akarod szólítani, akkor szólítsd bruminak – a vallás magánügy. A Miatyánkban egyetlenegyszer sem hangzik el az, hogy én, vagy az, hogy az enyém. Csak az, hogy mi és az, hogy a miénk. Milyen vallás ez? Hogyan tekint Istenre? Néhány személyes benyomást hadd osszak meg a gyülekezettel. Mindegyiknek van egy-egy közös vonatkozása, de a Jézus hitének és a keresztyének hitének van egy ezektől eltérő, egészen sajátos vonatkozása is. Vannak szentség-vallások. Ezekben a vallásos magatartás középpontjában az áll, ami szent, vagyis ami nem profán, nem mulandó, nem erőtelen, nem tisztátalan, nem bűnös, hanem ami szent, szentséges, fenséges és dicsőséges. Ez egyszerre vonzó és ijesztő. Egybefoglalva: lenyűgöző nyűg. A zsidó vallás egyértelműen ilyen vallás, a szentség áll a középpontjában. Ott éneklük a kérébók a szövetség ládája fölött, a szentek szentjében: szent, szent, szent a Seregek Ura! És így kiált a próféta, aki ezt hallja: jaj nekem, mert elvesztem, mert tisztátalan ajkú vagyok, és tisztátalan ajkú nép között lakozom! A szentségnek vallásilag a tisztaság felel meg. A vallásos ember, aki a szent-

séges felé mozog, mert az lenyűgözi és vonzza – megtisztítja magát. Így hirdetik a próféták: tisztítsátok meg magatokat, a szíveteket metéljétek körül. Szentek legyetek, mert én, az Úr, szent vagyok! S a Mózes törvényében ott vannak a megtisztulási szertartások, a parancsok, hogy mitől kell tartózkodni, mit lehet megérinteni, mit kell kívül rekeszteni, mit lehet megtenni. A szentségesnek tehát vallási értelemben a tisztaság felel meg.

Aztán vannak akarat-vallások. Ezekben a transzcendens, az emberit meghaladó, a szemhatáron, a fantázián, a tapasztalaton túli, a fizikán túli akarat nem más, mint végtelen lét-akarat. Az isteni hatalmas dinamika, megszerkesztettség, ellenállhatatlan erő, mely sors-impulzusokat továbbít az ember felé. És az ember nem tehet mást, bele kell igazodnia az isteni akaratba. Ez leginkább az iszlámot jellemzi. Az iszlám emiatt az engedelmesség vallása, mert az akaratnak az engedelmesség felel meg. Amikor mohamedán ember leborulva imádkozik, láthatjuk, hogy hét ponton – a tökéletesség száma szerint – borul le az istene előtt: a két lábfeje, a két térde, a két könyöke, a két kézfeje és a homloka érinti a talajt – tökéletes alávetettség ez. Tökéletes meghódolás. Miránk, reformátusokra azt szokták mondani, hogy mi vagyunk a predestináció népe, akik Istent örök, megmásíthatatlan lét-akaratnak tekintjük. Lehet, hogy így van. De az iszlámban nem is predestinációról, hanem szinte determinációról van szó.

Aztán vannak végtelenség-vallások. Ott az isteni maga a végére-mehetetlen. Ez általában a távol-keleti vallási világban jelenik meg. Ismert a hindu mese arról, hogy milyen az isteni. Mint mikor a vakok próbálják elmondani, hogy milyen az elefánt. Az egyik a lábát fogja, és azt mondja: az elefánt egy nagy oszlop. A másik az ormányát fogja, és azt mondja, az elefánt egy nagy locsolócső. A harmadik a farkát fogja, és azt mondja, hogy az elefánt egy borzasztó nagy söprű. Az ember eleve isteni véghetetlenségben él, és ennek a lemondás, az aszkézis felel meg. A végesnek le kell vetnie magáról mindent, ami véges. Lám, mozgások, nagy vallási irányok állnak előttünk. A szentség-vallásnak a tisztaság felel meg, az akarat-vallásnak az engedelmség, a végtelenség-vallásnak az aszkézis. De van még egy vallás: ez a szeretet-vallás, ez a keresztyénség. Ez az, amit Jézus hirdet. A többenél láttuk, hogy legfőbb vallási meggyőződésnek, az isteni felfogásának valami vallási főirány is megfelel: a szentségnek a tisztaság, az akaratnak az engedelmség, a végtelenségnek a lemondás. De mi felel meg a szeretetnek? A szeretetnek a szeretet felel meg. Ezért tökéletes és abszolút vallás a keresztyénség. A szeretetnek a szeretet felel meg. Azt mondja János apostol: fiacskáim, szeressük egymást, mert Ő előbb szeretett bennünket. Majd: fiacskáim, aki azt mondja, hogy szereti Istent és gyűlöli atyjafiát, az hazug, és nincs benne igazság. A szeretetnek a szeretet felel meg. Ezt mondjuk ki az Úr Jézus imádsága elején: mi Atyánk, aki a mennyekben vagy! Nem álnevet mondunk,

hanem tulajdonnevet. Igen, tudom: sokféle név van, amivel megpróbálhatjuk az istenit leírni, vagy inkább körülírni, jelezni, kifejezni úgy, hogy közben nem profanizáljuk azt. De amikor azt mondjuk, hogy mennyei Atya, akkor nem helyettesítő nevet mondunk, hanem tulajdonnevet mondunk. Amikor azt mondjuk: Atya, nem hasonlatot mondunk. A modern kor igen elröngölte bennünk azt a jó meggyőződést, hogy Isten Atyának szólítható. A mai bölcsek azt mondják, hogy ez itt csak metafora vagy szimbolikus név, hasonlat. Hogyan is tudná kimondani a véges a végtelent? Hogy tudná befogni a véges a véghetlent? Hogy tudná kimondani a profán az abszolút szentségest? Hogyan tudnánk egyetlenegy szóba minden vonatkozást belefoglalni? Mégsem hasonlatot mondunk, hanem irányt fejezünk ki – amennyiben az imádság nyitás a végtelenre, az isteni-re. Ha az imádság kilépés önkörünkből, akkor arrafelé lépünk itt, amiből származunk, ami által létünk fenntartatik. Sőt, nemcsak irányt mondunk ki, hanem tulajdonviszonyt is. Aki hazamegy a szülői házba szüleit meglátogatni, mindig átélheti, hogy ahol a szülei élnek, ahol ő felnőtté vált, ott ugyan minden ismerős, minden sarok, zug, picétől padlásig minden oly ismerős, mégsem az övé. A szüleié. És ő is hozzájuk tartozik, bárhol él is már. Mi Atyánk – ezzel élet-irányt mondunk ki, és tulajdonviszonyt jelölünk. Azt fejezzük ki, hogy elfogadjuk Isten akaratát. Isten akaratá pedig az, hogy köze legyen hozzánk – s nekünk Őhozzá. Ezért tanít bennünket Jézus így imádkozni.

Múltkor azt mondtam, hogy az imádságnak van egy különös nagy csodája is. Az emberi kultúra egy nagy folyam, és ebbe mi is beleszülettünk, visznek a hagyományaink, meghatározottságaink. Ám egy-egy pillanatban fölfedezzük – ahogy a római százados felismerte, vagy a bíró példázatában az özvegyasszony felismerte –, hogy át lehet vágni az utak között, nagy szükségben, nagy bajban lehet rövidíteni, betegségben, megvert helyzetben, a katonáknak a lövészárkokban, összetört életek szélén állva lehet rövidíteni: Atyám! S most, hogy Jézus így tanít minket imádkozni: mennyei Atyánk, akkor azt is kimondja, hogy ez az Atya itt van, közel van. Azokban a vallásokban vagy vallási mintákban, melyeket felsoroltam: nincs közel az Isten. A szentség-vallásban a profán embert fal választja el Istentől, meg kell tisztulnia ahhoz, hogy olyan állapotba jusson, amelyben megszólíthatja Istent. Az akarat-vallásban engedelmségre kell kényszeríteni magunkat, hogy valami keveset felfogjunk az isteni akaratból. Sorsunkká kell tenni az istenit, hogy megszólítható legyen. A végtelenség-vallásokban el kell jutni a nirvánába, ahol nincs lét, vagyis nincs mulandó. Milyen messze van ez! A rómaiak a papot pontifexnek nevezték, mert a pap volt az, aki pontum facere, hidat épített két part között, az emberi és isteni között. Jézus viszont azt mondja: ti így imádkozzátok: mi Atyánk. Tartoztok valakihez, az életetek az isteni szeretet irányába tart, megszólíthatjátok őt! És ez az ő az isteni Atya, aki szeret benneteket. Amikor a gyermek azt

tudja mondani: atyám, ezzel a szeretetét fejezi ki. Ti azért így imádkoztatok: mi Atyánk, aki a mennyekben vagy. Ámen.

IMÁDKOZZUNK: Köszönjük, mennyei Atyánk, hogy jöhetünk hozzád. Köszönjük, hogy elfogadod szavunkat, a gyermekek szavát. Köszönjük, hogy akarsz is, hogy jöjjünk hozzád, hogy Téged megtaláljunk. Megtaláljunk a szükségben segítségül, nyomorúságban szabadítóul, az elveszésben örökös életforrásul, a halál árnyéka völgyében feltámasztó Istenként. Így hozzuk most eléd kéréseinket. Jézus nevében kiáltunk, aki arra buzdított, hogy ha az Ő nevében kérünk, meghallgatod kérésünket. Ragyogtasd reánk világosságodat, mennyei Atyánk. Adj nekünk élő és igaz reménységet, hogy benned bizakodjunk. Minden imádkozóért könyörgünk. Erősíts meg minket! Adj Szentlelkedet, hogy ha fogytán bennünk a szó, ha már nem is tudjuk, mit mondjunk, add a te Lelkedet, hogy vele együtt kiáltsuk: abbá, Atyánk! Hogy Lelked erejében boldogságot nyerjünk, mert nemcsak nekünk van közünk tehozzád, hanem te vagy, aki örök szeretettel, örök irgalommal magadhoz vonsz bennünket. Jézusért hallgasd meg könyörgésünket! Ámen.

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a te neved;
jöjjön el a te országod;
legyen meg a te akaratod,
amint a mennyben, úgy a földön is.

Mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma;
és bocsásd meg vétkeinket,
miképpen mi is megbocsátunk
az ellenünk vétkezőknek;
és ne vígy minket kísértésbe,
de szabadíts meg a gonosztól!
Mert tiéd az ország, a hatalom
és a dicsőség mindörökké.

Ámen

S Z E N T S É G

Lukács 11:2

Szeretett gyülekezet! Kedves testvérek! Korábban egyrészt a jézusi szó igazáról szóltam, és mi is beláttuk, hogy nem szabad választás kérdése, imádkozunk-e vagy sem, hanem ahogy a hamis bíró példázatát megelőző ige mondja: mindig imádkoznunk kell. Miután erre ráébredtünk, s meg is éreztük az imádkozás parancsoló szükségét, az emberi létnek ezt a nagy lét-mozgását, láttuk, hogy az isteni világra imádság által kell teljesen nyitottnak lennünk. Ám megéreztük azt is, hogy mégsem olyan magától értetődő ez. Bár nincs olyan civilizáció, és nincs az emberiségnek olyan korszaka, amely mást mutatna, mint hogy az ember mindig imádkozott, a tanítványok mégis Jézushoz fordulnak: taníts minket imádkozni! Mert nemcsak imádkoznunk kell, hanem meg is kell tanulnunk imádkozni. A tanítványok látták, hogy más mesterek, így például Keresztelő János is, imádkozni tanították tanítványaikat, s erre hivatkozva kéri Jézust. Ekkor Jézus elmondja azt az ima-formát, amit mi a kezdőszavai nyomán sok évszázad óta így nevezünk: Miatyánk, vagy szabatosabban: az Úr imádsága. Korábban láttuk azt is, hogy Jézus egészen forradalmi dolgot mond itt. Ez nemcsak akkor volt forradalmi, hanem ma is az. Igen, minden civilizáció mutatja az imádság belső szükségességét, mégis, a mi 21. századi civilizációnk valami külö-

nös ellen-folyamatot mutat. Ezt így foglaltam össze: a mai kultúra Miatyánk-ellenes. Egyrészt Isten-ellenes, másrészt apa-ellenes, harmadrészt pedig imádság-ellenes. De most tegyük félre ezeket az akadályokat, és lássuk, mit mond Jézus, mire tanít bennünket, mit mondjunk, amikor a Miatyánkot, minden keresztyének imádságát mondjuk. Mit mondunk tehát az első kéréssel: mi Atyánk, *szenteltessék* meg a te neved!?

Milyen tartózkodó lesz hirtelen itt ez az imádság. A múltkor arról beszéltünk, hogy amikor azt mondjuk: Atya, mennyei Atya, sőt, hogy ez a mennyei Atya a mi atyánk, akkor azt tesszük, amit a *közöletés* szóval fejeztem ki. Rövidítünk, közeledünk ezzel a megszólítással, Istent bensőségesen Atyánknak nevezzük. Megjelöljük, hogy kinek a tulajdona vagyunk, kihez tartozunk, merre irányul az életünk, s máris rövidítünk, hamar ott vagyunk Isten-nél. Nagy bátorság ez, ám éppen Jézus imádságos életében látjuk ezt a bátorságot, meg abban is, ahogy a tanítványait Isten útjára vezeti. Lám, Jézus milyen gyorsan eljut Isten-hez, nem kell neki nagy utat bejárnia, egyáltalán nem kell semmilyen utat bejárnia, hogy az Isten áldásának szükségét, Isten jelenlétének szükségét érző ember valóban ott legyen Istennél. Ezért mondtam, hogy forradalmi, amit Jézus tanít.

Mindezek fényében igen meghökkentő, hogy hirtelen így fordul az imádság első kérése: *szenteltessék* meg a te neved! Mert ami szent, már ahogy kimondjuk a szót, érezzük és tudjuk is, az tőlünk, a félig-meddig profanitásban élő

emberektől igen-igen távol van. Vagy ha közel van is hozzánk a szent, közte és a profán között akkor is van valami, ami elválasztja tőle a köznapit, a tisztátalant, a közönségest – vagy a profán szót lefordítva: azt, ami még nincs ott a szentnél, nincs ott a szentek szentjében, ami legfeljebb a küszöbön van. Tehát elválaszt valami a szenttől. A templomajtó, a kárpit a szentek szentjében, vagy éppen maga az, ami profán. Ha nincs is messze tőlünk a szentséges, és a szentséges jelenléte megérint is bennünket, lenyűgöz is minket, a szent és a profán mégsem azonos. Mi Atyánk, szenteltessék meg a TE neved! – mondjuk az első kérést. És érezzük is itt ezt a távolságot, de nem azért, mert az ég és a föld egymástól elérhetetlen távolságban volnának. Ez a mi Istenünk az ég és a föld teremtője, aki hatalmával és dicsőségével *betölt* mindeneket. A távolságot nem a menny és a föld távolsága adja, hanem a szentnek és a nem szentnek a viszonya. Szenteltessék meg a te neved! A kérés passzívumban hangzik el, alany nélküli ige ez. Ha úgy mondanánk, és ez talán a magyar fülnek vagy a magyar nyelvi logikának jobban tetszene: szenteljék meg a te neved, rögtön kezdhethetnénk keresni, hogy kik lesznek, akik Isten nevét megszentelik. Talán a kérubok ott, a szent láda fölött, akik azt éneklik: Szent, szent, szent a Seregeknek Ural? Talán ők, az Istent dicsőítő angyalok? Vagy maga az egész mindenség, ahogy azt a 19. zsoltárban olvastuk? Az egész teremtett mindenség ujjongva magasztalja, dicsőíti Istent. Kik szenteljék meg nevedet? Nyilván a szentek, az istenfé-

lők szenteljék meg Isten nevét. Mi, az emberek. De itt így áll: szenteltessék meg! Az első, amit ezzel a tartózkodó kérdésünkkel kimondunk, hogy bár mindenkori élet-feladata az Isten által teremtett embernek, hogy Istent megszentelje, őt szent mivoltában megismerje, az ő szent mivoltához a maga életét hozzáigazítsa, mégis így kell ezt a nagy élet-hivatást kezdenünk, ezzel a mondattal kell elindítanunk: *szenteltessék meg*. Több okból is. Egyrészt azért, mert mi magunk nem tudjuk ezt a megszentelést maradéktalanul elvégezni. Kell végeznünk, és mégsem tudjuk maradéktalanul elvégezni. Másodszor azért mondjuk így, mert nem is tudjuk igazán, hogy kik azok, akikre ezt átruházhatnánk, ha már mi nem tudjuk maradéktalanul elvégezni. Ha én nem tudok valamit megtenni, átruházhatom másra. Említettem, hogy a rómaiak a papot pontifexnek, hídépítőnek nevezték, mert a pap volt az, aki a profán és a szentséges, az emberi és az isteni, az evilági és a túlvilági között hidat vert. Áthidalta a szakadékot. Vannak nagy életfeladatok, amiket másra ruházunk. A törvények alkotását a politikusokra bízuk, ezért tartunk politikusokat. Nem azért, hogy szidjuk őket, hanem azért, hogy jó törvényeket hozzanak. Egy vállalat vezetését rábízuk egy-egy hozzáértő emberre, egy igazgatóra. A tanítást a szülők rábízák a tanárookra és tanítókra. Mégis, Jézus imádságánál érezzük, éppen abból adódóan, hogy ezt mondjuk: mi Atyánk, ő mindannyiunk atyja, mivel minden ember Istenhez tartozik, ez a feladat átruházhatatlan, ugyanakkor teljesíthetetlen. Tehát

az a rövidítés, közöls, amire Jézus buzdítja a tanítványait (nem kell Istent hosszú titulusokkal megnevezni, nem kell Isten valóságát a szavainkkal körbejárni, nem kell Istennek más nevet találni, mint adtak különböző neveket a régi zsidók, mert nem merték kimondani Isten nevét, nem kell mindenféle gyakorlatokban elmerülni, hanem ahogy a gyermek közvetlenül szólítja édesapját: apám, s ezzel mindent kimond!), hogy bár megnyílik ez a rövid út, ezen a rövid úton mégsem lehet sietni. Ez a Miatyánk egyik nagy titka! Pedig milyen rövid ez az imádság! Mindössze hét kérés! Hét egyszerű mondat, fél perc alatt el lehet mondani. Milyen rövid, mégsem siet, hanem az emberi élet egyik legnagyobb, ha nem a legnagyobb, és láttuk, másra át nem ruházható, ám általunk teljesíthetetlen feladatát fogalmazza meg: szenteltessék meg a te neved. Ebben a passzívumban valamiféle tartózkodás jelentkezik. Valami nagy-nagy alázat az ember részéről – a megszentelést nem tudjuk elvégezni, de ha Isten nevét nem szenteljük meg, nem megy semmi. Ott, ahol Isten nevét profanizálják, ahol Isten nevét káromolják, ahol Isten nevét hiábavalóvá teszik, ahol az Istent kilövik a világból, ahol az Isten neve legfeljebb üres hivatkozás, ott hihetetlen gyorsasággal kiüresedik és kiszárad az emberi élet. A 20. század megrendítő történetei bőséges bizonyítékot szolgáltatnak erre. Elég csak Szovjet-Oroszországra utalni, ahol a bolsevik forradalom után nagyon hamar likvidálták a klerust, az imádkozókat, összedöntötték a templomokat, az imádság helyeit, mond-

ván: fel kell szabadítani az embert a klerikális reakció zsarnoksága alól! – s aztán ez a nagy történelmi vállalkozás néhány év múlva oda fajult, hogy mérhetetlen és felfoghatatlan áldozatokat követelt, tíz- és tízmilliók pusztultak bele. Ahol Isten neve nem szenteltetik meg, ott az emberi élet szentsége is megsemmisül. Ahol Isten neve nem ér semmit, ott az ember sem ér semmit. Meg kell szentelnünk Isten nevét, mert tudjuk, hogy mi az ő képére és hasonlóságára teremtettük.

Tehát a kérésben: szenteltessék meg a te neved, az jön szóba, ami szent. A vallástudósok sokféleképpen próbálják leírni a szentséges jelentését, hatását, a pszichológiáját, a szociológiáját, fenomenológiáját. Mindenféle módon próbálják megragadni ezt a fontos és titokzatos valamit. Talán a 20. század nagy vallástudósának, Rudolf Otto megfigyelésének van igaza, hogy ahol megjelenik az emberi életben a szent, ott egyszerre érezzük a szentséges lenyűgöző hatását, ami összeroskaszt bennünket, ami riaszt bennünket, amitől menekülnénk, és ugyanakkor – a lenyűgöző szónak a másik értelmében – átéljük azt is, hogy a szentséges ellenállhatatlanul vonz is minket, mint Mózeset az égő csipkebokor. A szentséges egyszerre rémít és vonz. Közeledünk hozzá, és mégsem közeledhetünk csak úgy, le kell vetni a sarunkat. Amit Mózes lát, az egyrészt csoda, mert ég a csipkebokor, de nem semmisül el, de nem is ez a csoda, hanem hogy az Úr van ott! És hány ilyen történetet sorolhatnánk csak a Bibliából, meg az életünkéből, meg az

emberiség életéből. Ez az, amit a szent kapcsán az ember legelsőül is megél vagy megérez.

Ám máris tovább kell mennünk, hiszen Jézus nem azt mondja, hogy mennyei Atyánk, akinek a neve szent, hanem azt mondja: szenteltessék meg a te neved! Valaminek történnie kell! Ha azt mondaná Jézus, hogy így kezdjétek az imát: mennyei Atyánk, akinek szent a neve, akkor a vallástudósok által leírt jelenséget hozná be az imádságba. Isten szent neve előtt hódolunk, Isten szent nevét mondjuk ki: Isten szent, tehát a neve is szent. Annyit teszünk az imádságunk elején, hogy deklaráljuk ezt. Ez is nagy dolog, deklarálni valamit! Egy vallás-szociológus egy primitív nép körében élve leírta, hogy vannak olyan imádság-formák, vagy még inkább ős-imák, melyekben az ember nem ad elő kérést, nem mond el panaszt, nem fogalmaz meg váradalmat, csak elmondja azt, ami van, ami történik, magasztosan és Istent dicsőítve, miként a 19. zsoltár: az egek beszélnek és nyilván hirdetik – nyilvánosságra hozzák! – Isten dicsőségét. Csak kimondják azt, ami szent és fenséges – ez is imádság. Igen, vannak olyan imádságok, amelyekben semmi mást nem teszünk, csak elujjongjuk Istennek ezt a csodálatos szentségét. Mégis, itt ez áll: szenteltessék meg a TE neved. Mintha magát Istent kérnénk, hogy szentelje meg az ő nevét – bennünk. Szentelje meg önmagát bennünk. Itassa át az életünket szentségével, dicsőségével, kegyelmével és hatalmával. S valóban ezt is kérjük. Hiszen már beláttuk, hiába erőlködünk, hiába küszködünk, mindig

alatta maradunk a megszentelés feladatának, amit nekünk kellene teljesíteni, mert Isten áldó jelenléte, Szentlelkének bennünk való munkája nélkül ez lehetetlen. De Szentlelke által éppen ez a megszentelés történik, ahogy Pál apostol ezt sokféle képpel, hasonlattal leírja. Ezt mondja például: a ti testetek a bennetek lakozó Szentlélek temploma. A ti testetek szent. Péter apostol pedig azt mondja: szentek legyetek – így szól az Úr –, mert én szent vagyok! Szent nép vagytok, királyi papság vagytok, épüljete fel ti is lelki házzá, mint élő kövek. Sokféle buzdítást, bátorítást hallunk tehát, de ezek is arra alapozva szólnak, hogy amikor azt mondjuk, szenteltessék meg a te neved, akkor Istent kérjük, hogy szentelje meg az ő nevét bennünk és közöttünk. Legelső sorban azért, mert ott magasodik előttünk az, amire az imádság is utal, a tízparancsolat tilalma: az Úrnak, a te Istenednek nevét hiába fel ne vedd. Azt kérjük tehát: szenteld meg a te nevedet a szánkban, az ajkunkon. Mi, modernnek igencsak hasonlítunk felfogásunkban, magatartásunkban ahhoz a középkori filozófiai irányzathoz, amelyik azt tanította, hogy a szavak, a nevek, az elnevezések csak elnevezések, melyek közmegegyezésből születtek. Azért nevezzük az asztalt asztalnak, mert úgy egyeztünk meg, hogy azt a tárgyat asztalnak nevezzük. A név nem hordozza a valóságot. S mivel így gondoljuk, könnyen bánunk a beszédünkkel. Mostanában pattant ki a botrány amiatt, hogy az egyik tv-műsorban egy ügyvéd azzal bízta gyilkossággal vádolt védencét, aki megszökött a házi

őrizetből, hogy maradjon is csak rejtekhelyen. De ez is meg lesz magyarázva. Mint amikor kiállt egy miniszterelnök – akkor még az volt –, és azt mondja: reggel, délben, este és éjszaka hazudtunk. Ezen felháborodott az ország, de meg lett magyarázva: nem úgy gondolta a lelkem, nem azt akarta mondani, éppen akkor, amikor azt mondta, hogy hazudtunk, mert éppen akkor mondta meg az őszintét, és ezt meg kell tapsolni. Mindent ki lehet magyarázni. De Jézus így tanít imádkozni: szenteld meg, mennyei Atyánk, a szánkat és a beszédünket! Vagyis szenteld meg a szívünket, mert a szív teljességéből szól a száj. És ha a száj nem tudja a szentet szentnek és szentül mondani, ha az csak megnevezés, csak gondolat, csak hasonlat, akkor nem szenteljük meg Isten nevét, és nincs jelen az életünkben a szentség.

Az első kéréssel tehát látunk valami méltóságőrző tartózkodást. Igen, a Miatyánk közöl, rövidít, rögtön utat talál az istenihez, hiszen annak szólíthatjuk Istent, aki valóban, a mi Atyánk, aki az életünk forrása, és megtartója, és reá irányul minden emberi élet, mégis kell lennie itt valami tartózkodásnak, mintha a profán ijedne el hirtelen a szentségestől. Ezt fejezi ki a passzív szerkezet. Még azt sem mondhatjuk itt: adj erőt, Atyánk, és megszenteljük a te nevedet. Egyszer egy francia biblia-fordító Magyarországon járván (ez még az 1980-as években volt) a budapesti teológián bibliafordítási parafrázisokat mutatott be. Szerinte a Biblia régies nyelven szól, kétezer éve beszéltek ugyan, de

a mai ember más képi világban él, másképp gondolkodik. S azt is bemutatta, hogy miképpen fordítaná a Miatyánkot. Erre nagyon emlékszem, így hozta: mennyei Atyánk, engedd meg, hogy megszenteljük a nevedet, ha már senki nem akarja! Valami ilyesmi volt ez az ő fordítása. Nagyon hetyke! Olyan, mint a zsoltárban, ahol Dávid elsorolja, miképpen tapasztalta meg Isten jóságát, gyógyító szeretetét, Isten kimentette ellensége kezéből, magas helyre állította, erősséggel körülvette. S aztán Dávid úgy gondolta, s mondta is: tehát soha el nem esem, soha meg nem rendülök. Tehát – konklúzió. Aztán a következő mondatban máris így kiált: jaj, könyörülj rajtam, Uram, mert elestem! Igen, itt van ez a mély alázat ebben a passzív szerkezetben. Gyermekei alázat ez és tartózkodás. A profán ember, a bűnökbe csúszó, a vergődő, majd a lázadásából józandó ember nagy-nagy alázata ez – mégis csodálatos meghívás! Mert amikor ezt mondjuk: szenteltessék meg a te neved, akkor azt is kérjük, hogy ez a név bennünk szenteltessék meg. Hiszen Isten neve önmagában öröktől szent. Hiszen őt angyalai és csodálatos teremtményei szüntelen magasztalják, és nevét szentként tisztelik. Csak nekünk kell rájönnünk, ahogyan a prófétának kellett a szentek szentjében ráébrednie, amikor szembesülünk az isteni szentséggel, és halljuk énekelni és Istent dicsőíteni a kérubokat, akik büntelenül, tisztán és igazán mondják, hogy szent, szent, szent a Seregek Ura, ekkor kell ráébrednünk, hogy csak mi vagyunk tisztátalanok. Jaj nekem, kiált a próféta, elvesztem, mert

tisztátalan ajkú vagyok, és tisztátalan ajkú nép között lakozom! Ezért a kérés: szenteltessék meg a te neved – valóban kérés, a mennyei Atyát kérjük, szentelje meg önmagát bennünk, szívünkben, szánkban, egész életünkben. Isten szent igénnyel lép fel, és mi ebben a kérésben igazi és szent alázattal válaszoljuk: „Jöjj, és lakozz bennem, hadd legyen már itt, lenn templomoddá szívem-lelkem!” Jöjj és szenteld meg egész valómat a te szentségeddel. Mondjuk hát mindig alázattal és boldog várakozással, ha ezt az imádságot mondjuk, ha ezt a kérést mondjuk: szenteltessék meg a te neved! Mondjuk alázattal, mert mi nem tudjuk megtenni, és mondjuk boldog várakozással, mert Isten elvégzi azt bennünk. Ámen.

IMÁDKOZZUNK: Csodáljuk, mennyei Atyánk, ahogyan szentséged mindent áthat. Csodáljuk öröktől való tisztaságodat, igazságodat, hatalmadat. S éppen szentséged erejében látjuk azt is, mennyire tisztátalan az életünk, a szívünk és a szánk. Jaj, könnyelműen vesszük azt, aminek dicsősége, súlya van, könnyedén mellőzzük azt, ami egyedül számít. Mert egyedül az számít, hogy életünk belőled fakad, és csak benned találhat örökkévalót. De lám, a szívünk tele lázadással, önhittséggel, vétekkal és bűnnel. Még mondani sem tudjuk szentül a TE szentséges nevedet. De most kérünk, engeddd úgy mondani imádságunk szavait, úgy kormányozni magunkat feléd szent életfolytatással, ahogyan Megváltónk tanított imádkozni. Te azt parancso-

lod nekünk, hogy szentek legyünk, mert te szent vagy. Kérünk, mutasd meg hatalmadnak, erődnek, bölcseségednek örökkévaló szentségét. Könyörgünk a megfáradtakért, adj nekik enyhületet. S hozd őket közénk vissza, hogy velük dicsőíthessünk, és mondhassuk: nem hagytad lelkemet a Seolban. Kérünk nemzetünkért, e tisztátalan ajkú népért, és magunkért, mert tisztátalan ajkú nép között lakozunk. Könyörgünk ezért a sokat káromkodó, átkozódó, visszavonó, hazudó, tagadó és másító népért, könyörülj rajtunk! Látogasd meg szentséged helyéről, gyógyítsd szívét, juttasd megtérésre, hogy tudjuk nevedet megszentelni. Légy könyörületes. Szenteld meg magadat bennünk. Ámen.

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a te neved;

jöjjön el a te országod;

legyen meg a te akaratod,

amint a mennyben, úgy a földön is.

Mindennapi kenyerünket

add meg nekünk ma;

és bocsásd meg vétkeinket,

miképpen mi is megbocsátunk

az ellenünk vétkezőknek;

és ne vígy minket kísértésbe,

de szabadíts meg a gonosztól!

Mert tiéd az ország, a hatalom

és a dicsőség mindörökké.

Ámen

ORSZÁG

Lukács 11:2

Szeretett Gyülekezet! Kedves Testvérek! A mögöttünk lévő vasárnapon a Miatyánk első kérése kapcsán (szenteltessek meg a te neved!) már láttuk, hogy bár imádság által hamar van út Istenhez, de nem könnyű ez az út. Istenhez gyorsan eljuthatunk, mégsem akárhogy. Leginkább azt a példázatot lehet itt idézni, amelyet Jézus a királyi menyegzőről mondott. A történet szerint amikor nem érkeznek meg a hivatalosok, kiküldi a király a szolgálát, hogy gyűjtsenek be az utakról is mindenkit, hadd teljen meg a háza. Meg is telik. Ám van ott valaki, aki nem menyegzői ruhában érkezett, őt kiteszik a menyegzőről. Az imádság mindig biztosítja, hogy hamar eljussunk Isten elé, de amikor Jézus imádságát mondjuk, nyomban az elején ezt mondjuk: szenteltessek meg a te neved! Vagyis akárhogy nem lehet Isten nevét mondani – az imádságot Isten nevét és a magunk életét megszentelve kell mondanunk. Most pedig olyan kérést hallunk (jöjjön el a Te országod!), amelyben azt érezzük, hogy az elfogódott, megilletődött helyzet, amibe az imádság előző kérése állított, hirtelen véghetetlenre tágul, s lám, ott vagyunk Isten előtt, az Ő szentségében, s látjuk, hogy Istennek van országa, rendje, Istennek van egy sajátos világa. De amilyen véghetetlen és örökkévaló módon tágas az Isten országa, olyan könnyű is abban eltévedni.

Mostanában újra országgyűlési választásokra készülődünk. Érkeznek hozzánk a hírek, hogy két politikai párt közös listáról egyezett meg egymással. Lehetne mondani, hogy ami egybetartozik, az egybe is nő. A választási szövetségre lépő két párt arról is nevezetes, hogy az elmúlt 20 esztendőben ők bátorzkodtak az Isten országa nevéért a szájukra venni – kampánycélból. Az egyik még így plakátolt tízen-valahány évvel ezelőtt: jöjjön el a Te országod! A másik meg néhány évvel ezelőtt plakátolt így: jöjjön el az én országom! No, már most találkoztak, és együtt vannak. De nem ez a tárgya az igehirdetésnek. Mindössze azt jelzem megemléztetésükkel, hogy amikor az „ország” szót kimondjuk (mely régiesen úrság), akkor gondolhatunk a magunk országára, a magunk úrságára, a magunk világra, a magunk törvényekkel berendezett életére is. Sőt, óhatatlanul erre gondolunk. Ez az ország a miénk, amelyben a népünk él, s amely népet alkotmány és törvények kormányozzák. A régi időkben még király is járt egy-egy országhoz. Ezt pedig azért mondom, mert az eredeti görög szövegben a *baszileia* szó áll (héberül *malkut*), s ez a királyt foglalja magába. Vagyis mi, magyarok már a királyság idején is „demokraták” (vagy inkább arisztokraták) voltunk, mi mindig csak úrságról (országról) beszéltünk, és úgy tűnik, nálunk mindenki úr is ebben az országban, ma is. De félretéve az ironiát, amikor Isten országát imádságunkba belefoglaljuk, elkerülhetetlenné válik a tisztázása, hogyan viszonyul Isten uralmi rendje, Isten országa az emberek által

felállított uralmi rendhez. Mert Isten uralmának bizonylyan köze, és nem is akármilyen köze van a mi emberi világunkhoz. Vagy megfordítva: az emberi világnak, vagyis annak a rendnek, amelyben az emberek önmagukat kormányozzák, irányítják, összefogják, életüket szabályozzák, ahogy együtt vannak, átfogó közösségben élnek, nos, ennek köze van Isten országához, Isten uralmához. Ma Jézus példázatát idézem ehhez a kérdéshez. Megvallom őszintén, nem volt könnyű kiválasztani a búza és a konkoly példázatát. Ha végigolvassuk az evangéliumokat, azt találjuk, hogy Jézusnak több mint száz példázata szól Isten országáról, ezek mind így kezdődnek: hasonló az Isten országa... Jézus hasonlatokat, példázatokat mond, és ezekkel írja le tanítványainak, hogy milyen az Isten országa, hogyan működik Isten országa. Nem azt mondja Jézus, hogy hol van, mekkora Isten országa, nem beszél arról, hogy hányan férnek el benne, hanem Isten országának a mozgását, dinamikáját érzékelteti. Nem volt hát könnyű kiválasztani ez a példázatát, de talán a mi korunk is megengedi, hogy a búza és a konkoly példázatát vegyük annak érzékeltetésére, hogy milyen az Isten országa.

Az Isten országa olyan, mint a magvetés, Isten országa olyan, mint egy nagy élet-folyamat, Isten országa olyan, mint a reménnyel elvetett mag, a reménnyel végzett munka, melybe azonban az ellenség konkolyt vetett, ellen-búzáat (vagy inkább ál-magot), élösködőt vetett. Ez a konkoly itt nem olyan, mint amit a magyar mezőkről ismerünk. A ma-

gyar konkoly nagy, tüskés, virító virág, amely mindent elnyom. Ez itt élősködő hosszú ideig úgy néz ki, mint maga a sarjadó búza. Aztán a búza szárára rákapaszkodik, és abból él, hogy a búza növekedik. Élősködő. Ravasz László mondta az 1950-es években egy vigasztaló beszédében, hogy ne bánkódj a rossz miatt, ha az a jóból él, mert te is a jóból élsz! Az élősködésnek az természete, hogy a jóból él. Magvetésből. Ha nincs búza, nincs konkoly sem. De természetesen a szolgák, akik látják ezt, megrökönyödnek, hiszen ők pontosan végezték a feladatukat. S máris mennek az urukhoz, akinek felteszik az emberi élet egyik döntő, ha nem a legfontosabb, de szüntelenül felcsattanó, s általunk oly nehezen megválaszolható kérdését: hát nem tiszta magot vetettél a földedbe? Honnét akkor a konkoly? Honnét akkor a rossz? És amióta a világ világ, a bölcsek, a filozófusok, az érzékeny lelkűek, a bajba esettek, a szenvedők újra és újra ezt kérdezik: honnan a rossz? Hát nemde jó magot vetettél? Honnan a rossz a világban? Nemde jó az a teremtés, amit Isten alkotott? Honnan a rossz? Nemde jók az Isten törvényei? A világ tele van jóval, széppel és igazzal. Honnan hát a rossz? Figyeljük meg ezt a drámai mozzanatot – a szolgák az uruktól kérdezik ezt. Isten a vádlott. Nem magukat kérdezzük: hogy netalán elrontottuk volna a magvetést? Talán mi kevertük össze a jó magot a konkoly-maggal? Nem tisztítottuk meg eléggé a bevetésre szánt területet, valamit elhibáztunk? Nem, ők egyenest az urukhoz mennek, akitől a magvetés parancsát kapták,

akinek a nevében eljárak, akinek az erejében elvégezték a jövő és remény nagy munkáját, és őt kérdezik: honnét a rossz? Amikor megkapják a feleletet, hogy netán az ellenség cselekedte azt, netán az, akinek szintén vannak ambíciói, hogy országot építsen, netán az cselekedte, akiről Kálvin azt mondta: az Isten majma, ti. az ördög, netán az tette, aki mindig utánozza Istent, de mindig végzetes és rettenetes paródiák sülnek ki belőle, akkor a szolgák felismerve, hogy Istennél kisebb van itt, Istennél kisebb az ellenség, rögtön felajánlják, hogy elmennek, és megtisztítják a vetést. Egész keresztyén életünknek egy újabb nagy drámája ez, mely az elsőből táplálkozik (honnét a rossz?!), s ebben itt a másik kérdés: mit lehet vele kezdeni? Isten szentjei, Krisztus tanítványai aztán időről-időre belekapnak a megtisztító munkába. És időről-időre mi is, kiknek szívét megtölti a fájdalom, a keserűség a bűnnek a láttán, mi is felajánlkozunk, hogy megtisztítjuk a mezőt, elvégezzük a tisztító munkát: jöjjön el a Te országod! Vagy jöjjön el a mi országunk? Mert mégiscsak tűrhetetlen, elviselhetetlen, hogy a jóba, az igazba, a szépbe az ellenség belerondított, tönkretette, meghamisította, élősködik rajta. Hát mi lesz a jó mag sorsa? Mi lesz a vetés sorsa? Lesz-e bőséges és szép aratás? Ezek azonban messzi kérdések. Inkább megtisztítjuk a vetést. Most. Így aztán korról korra hangzik a nekibuzdult mondat, amit a szolgák mondanak, érdemes ezt nagyon pontosan idézni: *mi* elmegyünk! Mi *megyünk!*

Jézus pedig így tanít imádkozni: *jöjjön* el a Te orszá-

god. Nem mi vagyunk ugyanis, akik elmegyünk, és megcsináljuk ezt az istenországot, a jó rendnek, a tisztaságnak az országát, csak úgy fölgyűrjük az ingujjunkat, felkötjük a kötényünket, felhúzzunk egy jó nagy csizmát, munkába állunk, mert nem tűrhetjük a rosszat, mert nem viselhetjük, hogy ami szép, igaz és drága, az így el legyen rontva. Jézus azonban így tanítja tanítványait imádkozni: *jöjjön* el a Te országod.

És ebből rögtön kibontakozik a harmadik nagy dráma is – ez is a keresztyén élet egyik nagy drámája. Isten ígér valamit, és bizonyosra ígéri, mivel Isten hűséges az ő ígéretéhez. De előbb tilt, megtiltja a szolgáltnak: nem, ne menjetek, mert talán a konkollyal együtt a drága vetést is kiszagatjátok. Majd ha eljön az aratás ideje... Amit Isten ígér, meglesz. Eljön az ország. S ekkor következik be a harmadik dráma. Ha Isten megígérte az atyáknak, megígérte a próféták által, megerősítette és bizonyossá tette Jézus Krisztusban, hogy eljön az ország, akkor nincs mit tenni, várunk kell. De akkor miért tanít bennünket Jézus így imádkozni, hogy mondjuk, és közvetlen azután mondjuk, miután Isten nevét megszenteljük, hogy a véghetetlen szent Isten országát várjuk – egy szent országot várunk?! Ahogy Péter apostol mondja levelében: az ég és a föld elmúlnak, az elemek lángban felbomolnak, de mi új eget és új földet várunk, amelyben igazság lakozik. Ha nem tudjuk felgyorsítani a folyamatokat, nem tudjuk még a tisztítás munkáját sem elvégezni, hogy aratásra legalább minden

rendben legyen, mert maga a gazda fogja le a kezünket, és mondja határozottan: ne, ne menjeteK el, ne csináljatok ilyet, ne tegyétek azt! – akkor ez azt jelenti, hogy ne csináljak semmit? Nagy kérdése ez a keresztyénségnek.

Ezen a helyen kell szólni arról is, amivel különösen a modern ember küszködik, hogy nem igazán tudja megragadni, de érzékeli. S éppen a jézusi példázatok mutatják, hogy bár ez nem mai civilizációs torzulás, de a mi korunkban jön elő igen nagy élességgel. Albert Schweitzerre kell hivatkoznom, aki száz évvel ezelőtt írt egy tudós könyvet, amit a mai napig használnak az egyetemeken: ez a Jézus élete kutatásának a története. Schweitzer arra vállalkozott, hogy összefoglalja mindazt, amit a tudósok, a bölcsek, a teológusok Jézus életéről írtak. Leírja az önéletrajzában, hogy a kis dolgozószobájába behordatta a könyvtárból az összes ilyen tárgyú könyvet, éppen csak annyi helye volt, hogy az asztalhoz ülhetett, s ahogy elolvasta a könyveket, vitte is vissza a könyvtárba, hogy helye legyen. Több száz tudós munkát végigolvasott, majd megírta ezek összefoglalását, hogy mit találtak a tudósok, mit tudtak megírni Jézus életéről. Nagyon egyszerű, elkedvetlenítő megállapításokat tett. Az egyik megállapítása, hogy Jézus életét történetírói szempontból nem lehet megírni, mert igen kevés adatot közölnek az evangélisták. A másik megállapítása még ennél is fájdalmasabb. Eszerint Jézus Isten országa eljövételét hirdette, és úgy gondolta megvalósítani azt, hogy

elébe áll a rossznak, hogy feltartóztatja a történelemben áradó gonoszt. Aztán – mondja a tudós – Jézuson átgázolt a történelem kereke, és minden ment tovább. Talán azért írta ezeket Schweitzer, mert gondolta, hogy Isten országa, amit Jézus hirdetett, valamilyen emberi történelmi alakzathoz fog kibomlani. És ő is, mint a példázatbeli szolgák (csak kétezer év után), azt kérdezte Istenétől, hogy honnét a rossz? Honnét, hogy újra meg újra konkoly van a vetésben? Honnét, hogy az ember nagyszerű álmai dacára, a nagy civilizációs vállalkozások dacára, a keresztyénség nagy eszméltetése dacára, a nagy keresztyén kultúra dacára itt van mindig a rossz? Ő ebből arra konkludált, hogy Jézus egy hősi mozdulattal megpróbálta ugyan feltartóztatni ezt a rosszat, de ennek halál lett a vége, a történelem átgázolt rajta. Igaza van-e Albert Schweitzernek? Azt hiszem, nincs igaza – hiszem, hogy nincs igaza. (Ezzel természetesen nem a nagy orvos szeretet-munkáját kisebbítjük, csak egy gondolattal vitatkozunk.) Nincs igaza, mert ahogy a szolgák, úgy ő is összekeverte az időket. Összekeverte a vetésnek, a növekedésnek és az aratásnak az idejét. Összekeverte, hogy másként ketyeg az ember órája, és másként van Isten világában az időszámítás. Megfeledkezett arról, hogy maga a gazda mondja a példázatban a szolgálóinak (s mondja Jézus a tanítványainak): nem! Most nem! Most nincs ideje a konkoly összegyűjtésének és megégetésének, mert nincs ideje a jó mag összegyűjtésének és csűrbe hordásának sem, most a növekedés idejében vagyunk, és a nö-

vekedés idejében szól a keresztyének imádsága: jöjjön el a Te országod. Jöjjön el Istennek az a jó uralma, mely rendet rak ebben a világban is. Jöjjön el Istennek az az uralma, mely teljes körűen kiterjed az ellene fellázadt ember életére is. Jöjjön el – de most még a növekedés idejében vagyunk. Augustinusnak van igaza, aki a Miatyánk kérdését úgy magyarázza, hogy ha Isten bizonyosan ígér valamit, azzal nem lehűt bennünket, nem kioltja bennünk az imádkozás készségét, hanem éppen ellenkezőleg, még inkább megnöveli hitünket. Mert egy ígéret beteljesedését kérjük, egy ígéret eljövételére várunk. És bár az bizonyos, és meglesz, éppen nem kioltja szívünkben a lángot, hanem még nagyobbra növeli.

Jöjjön el a Te országod – tanítja Jézus imádkozni a tanítványait. S látjuk, hogy Jézus Krisztus életében (az ő életében abszolút módon!) Isten országa nemcsak megvalósult, hanem el is jött. Keresztelő János még így prédikált: térjetelek meg, mert *közel jött* az Isten országa. Türelmetlen, lázas prédikálás ez. Türelmetlen unszolás: készüljetelek, itt van, hamarosan megérkezik. Jézus így prédikál: Térjetelek meg, mert *eljött* az Isten országa. Nemcsak közel van, hanem itt van. Miben mutatkozik meg? Jézus Krisztusban. Ugyanis az az ország, amit Jézus hirdet, a szentséges Isten szent országa, éppen annak a valóságnak a feltárulása, amit csak Istenben találunk meg. Ez az ország szeretettel fogadja a hazatérő bűnöst. Ebben az országban elengedik a visszafizethetetlen adósságot. Ez az ország az, ahol a szí-

vek egymáshoz találunk. Ez az ország az, ahol az arányok fordítottak, itt nincs adok és kapok, ez az ország az, ahol Isten ajándékozik. Ez az ország az, ahol Isten felénk való létmozgását éljük meg. Azt mondtam korábban, hogy az imádság az, amiben mi közeledünk Istenhez. Így van, valóban. Ezért kell imádkoznunk. Ha halljuk a próféta szavát vagy a zsoltáros énekét, melyben Isten így üzen: közeledjetez énhozzám, jöjjetek énhozzám, akkor megértjük, hogy miért kell mindíg imádkoznunk. Mert Istenhez lehet és kell mennünk. S milyen érdekes, hogy a Jézus imádságának egyik döntő kérése azt mondja, hogy *Ő jöjjön*. Istent hívjuk ebben a kérésben. Isten szeretetét, hűségét, irgalmát hívjuk és várjuk. Úgy megyünk, hogy közben *Őt* hívjuk. Úgy közeledünk felé, hogy várjuk *Őt*, és imádkozunk is, hogy lépjen be az életünkbe. Jöjjön el a Te országod! Hol van ez az ország? Közöttetek és bennetek van – mondja Jézus. Mekkora ez az ország, meddig terjed a határa? Istenben van ez az ország, véghetetlen és örökkévaló. Amikor tehát Mesterünk ezt a kérést adja a szánkba: jöjjön el a Te országod, nem teszünk semmi mást, valóban imádkozunk, várunk, engedelmeskedünk, hívjuk az örökkévalóság Királyát, hogy töltsz be minden ígérétét, árássza ránk kegyelmét, ajándékozza nekünk szeretetét, és vonjon be bennünket az *Ő országába*, hogy annak boldog polgárai lehessünk. Ámen.

IMÁDKOZZUNK: Köszönjük, Mennyei Atyánk, hogy láthatjuk, növekszik az országod. Tudjuk, más a Te

időmértéked, mint a miénk. A miénk türelmetlen, a Tiéd bizonyos. A miénk izgága, a Tiéd meghatározott és szent-séges. A miénk lázas és kapkodó, a Tiéd szeretetteljes. Engedd, hogy alázatosan tudjunk várni, míg nem mindennek elhozod az idejét. Köszönjük, hogy meghívtál, hogy országod polgárai legyünk. Köszönjük, hogy már ebben az életben erre készítesz törvényeddel, szentelő hatalmaddal, életünket formáló szeretetteddel. Újítsd bennünk ezt a kegyelmet. Adj még többet Lelkednek hatalmas erejéből. Engedd, hogy tegyük a jót, amire törvényed kötelez bennünket. Áldd meg életünket gyógyító kegyelmeddel, vigasztaló hűségeddel. Áldj meg, amikor az előttünk járókra emlékezünk: apáinkra, nagyapáinkra, őseinkre, akik a hívők közösségének tagjai voltak, és áldj meg bennünket akkor is, amikor a jövőre irányítjuk tekintetünket: gyermeinkre, unokáinkra. Jöjjön el a Te országod! Töltsd be uralmaddal ezt a világot! Újítsd meg kegyelmeddel életünket! Kérünk Krisztusért, a mi hűséges Urunkért, hallgasd meg könyör-gésünket. Ámen

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a te neved;
jöjjön el a te országod;
legyen meg a te akaratod,
amint a mennyben, úgy a földön is.

Mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma;
és bocsásd meg vétkeinket,
miképpen mi is megbocsátunk
az ellenünk vétkezőknek;
és ne vígy minket kísértésbe,
de szabadíts meg a gonosztól!
Mert tiéd az ország, a hatalom
és a dicsőség mindörökké.

Ámen

A K A R A T

Lukács 11:2

Szeretett gyülekezet! Kedves testvérek! A korábbi szakaszok magyarázata kapcsán láttuk, hogy az imádság az ember csodálatos lehetősége, sőt, nemcsak csodálatos lehetőség ez, hanem az egyetlen lehetőség. Tehát mindig szabad imádkoznunk, és mindig imádkoznunk kell. Azt is láttuk, hogy azért csodálatos lehetőség az imádság, mert lerövidíti az Isten és az ember közötti utat. Aki imádságra hajtja meg fejét, szívében elsőhajt egy imádságot, máris Istennél van, egyenesen hozzá megy, hozzá szól, őt kérheti, neki mondhatja el a szavait. De azt is láttuk, hogy miközben az imádság adja az Istenhez való rövid utat, mégsem mindegy hogy mi magunk miképpen járulunk Istenhez. Ez a mostani kérdés is, mely Isten akaratának beteljesítésére vonatkozik, ugyanebbe a körbe tartozik. Igen, az imádságnak megvan az a nagy titka is, hogy ebben, vagyis az imádkozásban mondjuk ki leginkább önmagunkat. Még akkor is így van ez, ha nem igazán imádkozunk. Jézus erre is mondott példát (Lukács 18: 10-14). Egy farizeus és egy publikánus (adóvégrehajtó) imádkozik a templomban. S hallhatjuk, hogy az egyik milyen imádságot mond, és a másik milyen imádságot mond. Az egyik imádságában feldicséri önmagát, elmondja, hogy Istennek is mit kell őrá tartania, ő ugyanis kegyes ember, sokat böjtöl, rengeteget adakozik,

és egyáltalán nem olyan, mint az amott, hátul álló bűnös ember (a publikánus). Tehát elmondja, hogy Isten is jól teszi, ha ezt gondolja róla, miközben az a szerencsétlen bűnös csak kegyelemért tud rimánkodni. Még a hamis imádságban is – tehát a rossz tartalmú imádságban is – a legteljesebben mondjuk ki önmagunkat. Mondhatnánk tehát, veszélyes dolog imádkozni. Ezzel nem a korábbiakban mondottakat akarom visszavonni, vagyis hogy imádkozni csodálatos, nagyszerű lehetőség, sőt egyetlen lehetőség! Mégis, ha arról is szólunk, hogy nem mindegy, hogyan megyünk Istenhez, akkor azt is mondhatjuk, hogy veszélyes dolog imádkozni. Feltehetően érzik ezt a tanítványok is, és ezért is fordulnak Jézushoz, hogy tanítsa őket imádkozni. Látják, hogy Keresztelő János is tanítja a tanítványait imádkozni, és persze, tudják is, hogy az imádkozást – még ha velünk születik is a készsége vagy képessége – tanuljuk. Megtanított imádkozni a nagymamám, meg az édesanyám, este az ágyam szélére ülve. Vallásórán is tanítottak imádkozni, a vallásos foglalkozásokon, a templomban, a gyülekezetben is tanítanak imádkozni. Ha bemegyünk egy könyvesboltba, ott sok szép imádságos könyveket lehet venni, olyan is akad, melyben minden napra van egy-egy szép imádság. Mi, reformátusok hosszú évszázadokon keresztül használtuk az öreg Szikszai imádságos könyvét, melyben minden esetre, vészre, betegsége, egészségre, örömrre, házasságra, gyászra, születésre, viharra, mindenre nézve volt egy-egy vagy több imádság is. Tanulunk imád-

kozni, mert ez a csodálatos, nagyszerű lehetőség veszélyeket is hordoz magában. Tehát a tanítványok kérésében, hogy Jézus tanítsa őket imádkozni, az az érzés is benne van, hogy amikor az ember az imádságban, rövid úton Isten elé érkezik, ott bizony kimondja magát. Ott az ember teljesen kimondja magát. Nem úgy vagyunk Isten előtt, mint egymás között, vagy egymás előtt, ahol mindenféle szép szavakat tudunk mondani, de a szép szavakban sokszor éppen elrejtjük magunkat. Aki Isten és az ember között az imádság útjára lépett, nem titkolhat semmit. Ebben úgy áll meg az ember, ahogy van, és akármit mond is, önmagát mondja ki. Ha hazugságot mond, akkor hazugnak mondja ki önmagát. Ha igazságot mond, önmagát igaznak mondja. Így is, úgy is, mindig megmutatja valódi önmagát.

A Miatyánk mostani kérésében mutatkozik ez meg igazán, hiszen itt az akaratról van szó, és ahol akaratról van szó, ott bizony a legvégső dolgokról van szó. Ha csak a magunk körében maradunk, tőlünk mindent el lehet venni, csak egyet nem. El lehet venni az embertől a vagyonát, el lehet venni az embertől a házat, a diplomáját, a titulusait, el lehet venni tőle a szabadságát, mindent el lehet venni, de az akaratát nem. Vagyis ha az akaratát is elveszik az embertől, akkor már megszűnik embernek lenni. Akik olvasták George Orwell „1984” című utópiáját, amely egy diktatúrában játszódik, láthatták, hogy az embert megalázó, megsemmisítő, rabszolgaságot idéző diktatúrában is csak

akkor roppan meg az emberi lét, ha elveszik az ember akaratát. A történet végén a főhős éppen akkor veszíti el önmagát, amikor elveszíti az akaratát. Mert az akaratban mutatkozik meg igazán, hogy ki vagyok én. Az akarat tart ki a legtovább. Az akaratomban hordozom igazi önmagamat. Milyen érdekes, hogy Jézus ebben az imádságban, amit a tanítványainak tanít, mindjárt középre is állítja ezt a problémát, ezt a nagy ügyet: legyen meg a TE akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is. Azonnal egy dráma sűrűjében vagyunk. A dráma több vonatkozásból áll. Az első és legáltalánosabb – ezt most csak röviden említem –, hogy általában éppen azért imádkozunk, hogy elmondjuk Istennek, mit akarunk mi. Nem akarok holnap fizikából felelni, gondolja a diák, s imádkozik, hogy ne kelljen felelnie. Szeretek egy lányt – mondja a kamasz –, aki rám sem tekint, de én azt akarom, hogy rám tekintsen, Isten elé viszi az ügyet, hogy Isten, aki a szívek útjának nagy rendezője, rendezzen valami találkozást. Bonyodalmassá vált az életünk otthon – meséli valaki –, veszekszünk a hitvesemmel, veszekszünk a pénzen, a gyerekekrevelésen, az apóson, az anyóson, semmi nem megy. Békességet akarok, Isten elé viszem. Vagy csak vegyünk a Miatyánk többi kérését. Kenyeret akarok, bűnmentes életet akarok, igazságot akarok, tisztességet akarok. Egy jobb országot akarok. Mennyi mindent akar az ember. És Jézus arra is biztat, hogy vigyünk csak Isten elé a kívánságainkat, az akaratunkat. Az én nevemben vigyétek oda, mondja, és Isten meghallgatja. Amikor a tanítványok azt

mondják: taníts minket imádkozni, mert Keresztelő János is tanította a tanítványait, Jézus mindjárt a közepére odaállítja: legyen meg a Te akaratod. Hogyan? Hát nem abban van az imádság csodálatos lehetősége, hogy röviden, mindenféle kerülő és körítés nélkül, azonnal vihetem Istenhez magamat, az ügyemet, és kiálthatok Ady Endre módján: az én ügyem a te ügyed. Most Jézus azt mondja, hogy amikor Isten elé lépsz, amikor megszenteled nevét az imádságodban (szenteltessék meg a te neved), amikor tehát a szent Istenhez imádkozol, és amikor belépsz Isten országába, az ő isteni valóságrendjébe (jöjjön el a te országod), akkor a tartalmi kérdéshez érve ezt mondanod legelőbb: legyen meg a te akaratod. Nagy dráma ez.

A második vonatkozása ennek az, hogy (ahogy hallottuk a jézusi példálózásban, amikor az imádkozókról beszél) bár a szívünk közepét bontjuk ki, ha imádkozunk, bizony az akarat olykor mégis arra készlet, hogy valamit el is rejtünk. Egy puritán teológus mondotta egyszer, hogy az akarat a bűn álarca. Az ember mondja-mondja, hogy igazságot akar, de ez az igazság nem egyetemes igazság, az csak az ő igazsága. Mondja azt is, hogy békességet akar, de azon az áron is, hogy mindenki más elpusztul. Mondja: kenyeret akarok, s bár ott van a kamrájában már 100 kg száraz kenyér, de akarja a másikat is. Az akarat sokszor a bűn álarca. Ez igaz. De rögtön tegyük hozzá, hogy az akarat a kegyelem kiáradása is lehet. A Miatyánknak ebben a kérésében

tehát nemcsak az emberi akarat problematikája jelenik meg, ti. hogy én mit is akarok igazából véve. Nem csak az önvizsgálat nagy kérdése vetődik itt fel, hogy ugyanis mit is szabad igazán és helyesen Istentől kérnem. Itt akaratok ütköznek, itt mutatkozik Isten akaratata is. Legyen meg a te akaratod. Mit akar Isten? Mondom a példákat: például akarja, hogy tanuld meg holnapra a fizikát, igen, ezt akarja. És ne félj, ha felelned kell. Vagy azt akarja: engedj már, amikor otthon civakodsz a házasársaddal. Talán mégis a hitvesednek van igaza abban az ügyben, és neki volt igaza öt éve és tizenöt éve is. Békességet akarsz? Nem te vagy a békétlenség okozója? Akkor békülj meg, ezt akarja Isten. Legyen meg a te akaratod.

Még három különös vonatkozást szeretnék megemlíteni. Amikor akaratról beszélünk (és most már ennek a fényében, hogy milyen drámákat tud ez jelenteni), azt is látjuk, hogy az akarat természetesen összefügg a szabadsággal. Mondottam, hogy amikor az embertől elveszik az akaratát, akkor szüntetik meg az ember-voltát. Amíg tud akarni, addig még van benne szabadság, van benne némi önrendelkezés. És amíg tudok akarni, addig még Istennel szemben is van egy kis szabadságom. A magyar ember ezt nagyon ismeri, a nyakas kálvinista meg még jobban ismeri! Mondja sokszor: nekem az Úristen se tudja a fejemet előrenyomni, megvetem magamat, amíg akarok, amíg egy picit szabad vagyok, addig még Istennel szemben is van egy kis szabadságom, a sorssal szemben is van egy kis sza-

badságom, mindennel szemben van egy kis szabadságom. Rögtön fel kell tenni a kérdést: és a bűnnel szemben is? Mert ez a nagy kérdés. Istennel szemben nem nehéz dolog legyintgetni, ő szabadnak teremtett bennünket, szabadságot ajándékozott nekünk, és várja, hogy mindenek megtérjenek. Isten türelmes. Nem követelőzik. Megvan hát, úgymond, az a kevés kis szabadság.

Aztán, másodsoron, amikor akaratról beszélünk, rögtön a sorsról is szólnunk kell. Mert tudom én a feleletet, ha ezt a kérdezem: testvérem, látom, te mindenkivel szemben szabad vagy, még magaddal szemben is szabad vagy, szuverén, magyar huszár vagy, oda lovagolsz, ahova akarsz, de a bűnnel szemben szabad vagy-e? – ekkor rögtön jön a válasz: ó, a sors! A sors nem enged! Szomorú gyermekkorom volt! Ezt a mondatot 150 éve tanuljuk a nyugati civilizációban. Mintha mindannyian bíró elé készülnénk valami bűnügyi perben, ahol elmondjuk majd a magunk mentegetésére, hogy tisztelt bíróság, vegyék figyelembe a szomorú gyermekkoromat, rossz sorsom volt. Összeesküvés-elméleteket gyártunk folyamatosan. Szerintem Magyarország az összeesküvéselmélet-gyártás nagyüzeme. Az összes nép ide jöhetne tanulni. Minket már az Etelközben elárultak, minket már a Muhi csata előtt elárultak, minket Trianonnál elárultak, miellenünk összeesküdik az egész világ. Mintha az egész világ abban lelné kedvét, hogy ezt a kis, tízmillió s népet folyamatos összeesküvésekkel megalázza, porba tapossa, elvegye, amije van! Ez a sors – mondogatják ma

sokan. De hát akkor hol a szabadság? De hát akkor hol az akarat? De hát akkor hol az önrendelkezés? Nem lenne jobb mégis azt mondani, hogy amikor az akaratról beszélünk, amikor Isten akaratával szembesülünk, akkor nem a szabadságról, nem a sorsról, nem történelmi alakzatokról van szó, hanem az akaratról?! Az enyémről és Istenéről.

Ezért vág ide Jézus példálózása a két fiúról, akiknek azt mondja az apjuk, hogy menjetek el a szőlőbe munkálkodni. Régen is így volt, mondom a kedves fiataloknak, a szülők bizony meg szokták kérni a gyermekeiket, hogy ezt-azt tegyenek meg, menjél le a boltba, hozz egy kiló kenyeret, légy szíves vidd le a kukába a szemetet, tedd be a mosogatógépbé az elmosni való edényeket, rendezd el magad után a szobát. Most az egyik fiú azt mondja: nem megyek el. Ha Istenre vetítjük a példázatot, akkor ez a fiú már valaki! Ez a fiú lázadó ember, ennek Isten se parancsol! Nem akarok menni, és kész! Aztán meggondolta magát, mondja Jézus a példázatban, és elment. A másik azt mondja: én elmegyek, uram, de nem ment el. Vagyis, legelőször is, olyat ígért, amit nem tett meg. Másodszor, hazudott, és harmadszor (s talán ez a legmélye a dolognak!) úgy mondta, hogy elmegyek, hogy közben esze ágában sem volt elmenni. Akkor hát melyik teljesítette az atya akaratát? – kérdezi Jézus a példázat után. Evidens, hogy az első. Bár azt mondta, hogy nem megy el, bár tiltakozott, ellenállt, bár ragaszkodott a maga kis szabadságához, önállóságához, önrendelkezéséhez – de meggondolta magát. Nem a dolgot gondolta

meg, önmagát gondolta meg, és elment. Ez áll, testvérek, a Miatyánk harmadik kérésének a középpontjában: *gondold meg önmagadat*. Ne a dolgokat gondold meg, hogy mit kell tenni, mit nem kell tenni, hanem önmagadat gondold meg! Legyen meg a te akaratod, mint a mennyben, úgy a földön is. Ilyenkor az embernek önmagát kell meggondolnia. És az a fiú, aki ellenállt, aki vonakodott, aki önakaratú volt, meggondolta magát, és elment. A másik nem gondolt meg semmit. Azt mondta, hogy elmegyek, aztán nem ment el. Tehát az első cselekedte az Atya akaratát. Jézus itt folytatja a példálózást, és azokhoz szól, akik egyébként egész életüket azzal töltötték, és olyannak is mutatták magukat, hogy ők azok, akik az Atya akaratát teljesítik. A farizeusok. Jaj, mindig bántjuk őket! Hát így mondom: a törvénytisztelők, a becsületesek, a tisztességesek, mert ők voltak a farizeusok. Nagyon tisztességes emberek voltak. Ha ma volnának farizeusok, és valaki át akarna menni a piros lámpánál, noha se jobbról, se balról nem jön autó, megfogná az illetőt, és azt mondaná: kérem, tessék megvárni, amíg zöld lesz! Ilyenek voltak a farizeusok. Vagy menne a jattolás, de ő azt mondaná: nem érdekel, hogy megcsinálja vagy nem csinálja meg a mester a munkát, én svarcban nem fizetek neki. Én befizetem az adómat, bármilyen sok is az. Inkább forradalmat indítok, és eltöröltetem az adót, de nem hazudok. És naponta háromszor imádkozom, és hetente kétszer böjtölök, és mindenből kétszer adok tizedet. Azt mondja most nekik Jézus: ti vagytok azok, mint a második fiú, akik

azt mondjátok, hogy elmegyek, lám, már húzod a cipőt, gombolod a kabátot, kötöd a kapát a biciklire, hogy mégy apád szőlejébe kapálni, már indulóban vagy, úgy rendezed az egész életedet, felhívod telefonon a barátokat, ne haragudjatok, el kell mennem, apámnak meg kell csinálni valamit, lemondod a programokat – aztán mégsem mész el. És amazok, a vámszedők, a prostituáltak, a bűnösök – most olyat mondok, hogy megbotránkozhattok, testvérek – az összes a BV-ből is, aki most börtönben ül, meg ott fog ülni Zuschlag János és Hunvald György – előbb fognak bemenni az Isten országába, mert ők talán meggondolják magukat! Magukat gondolják meg. Nem a dolgot, nem az esetet, nem a fennforgást, önmagukat! Lehet, hogy eddig úgy éltek, hogy azt mondták: nem! Nem húztak cipőt, nem vettek kabátot, nem kötöttek kapát a biciklire, nem hívtak fel senkit, hogy programokat lemondjanak, sőt éppen ellenkezőleg. Ám, mondja Jézus: eljött Keresztelő János, aki az igazság útján jött, és a vámszedők és paráznák hittek neki, és megtértek. Az életükkel mondták: az Isten akarata legyen meg. Mert ez az Isten akarata: megtérni és más életet élni. Ezt kérjük itt a Miatyánkban. Ti pedig, folytatja Jézus, mikor azt hallottátok, hogy megtért egy bűnös, még akkor sem hittetek. Miért nem? Azért, mert sok szép magyarázatunk van. Én is jártam börtönbe rabokhoz, Bihari úti pap koromban, Kőbányára prédikálni. Sok rabbal beszélgettem, és sokszor meg kellett inteni magamat, mert jöttek vasárnap délután az istentiszteletre, és én ci-

nikusan ilyeneket vélekedtem: na, jönnek, mert ilyenkor kijöhetnek a cellából, ez végül is szabadidős foglalkozás. Ugye, milyen cinikus? Most magamat ítélem! Vélekedtem róluk: azt mondja az egyik, hogy megtért? Persze, mondja, hátha a körletparancsnok jobban fog vele bánni. Játssza a hívőt, mert a börtönlelkészek társasága hamarabb eltalál a családtagokhoz, és viszi a jó hírt. Így ítélték a farizeusok is, mert a bűnösök, paráznák, vámszedők, prostituáltak, a züllöttek előtt biztos előnyt akartak maguknak. Mert mégiscsak felhőborító, hogy valaki már megannyi éve jár már az Isten útján, s egyszer csak jön valaki, és – ahogy korábban mondtam – közöl, átvág a két út között és lerövidíti, és ott van máris Istennél!? Igen, ott van! És ti még erre sem tértetek meg! – kiáltja Jézus. Megmagyarázzátok az akarattal, a szabadsággal, a sorssal, meghatározottsággal, az érdekekkel. Pedig csak azt kellett volna mondanotok, amit ők mondtak ki: legyen meg a te akaratod!

Így van tehát. Amikor az imádkozó ezt mondja: legyen meg a te akaratod, azt magára nézve kéri. Amikor az imádság csodálatos és egyúttal veszedelmes lehetőségével élünk, melyben igazán kimondjuk önmagunkat, akkor sem akarat, sem szép szavak, sem kultúra, sem civilizáció, sem vallás mögé nem lehet elrejtőzni, akkor följánljuk magunkat: legyen meg a te akaratod. Éppen a legszabadabb tettben ajánlom fel magamat, mert az imádság a legszabadabb tett. Ha a bevezetőben azt mondtam, hogy amíg még kis

akarata van, addig van még ember, amíg még kis akarat van, addig van egy kis szabadság is, akkor most mélyebbre kell jutnunk – mert láttuk, az akaratot is el lehet venni az embertől. De egyet bizonyosan nem lehet elvenni: az imádságot. Az imádsághoz ugyanis nem kellene körülmények. Lehet imádkozni itt, a templomban, lehet imádkozni ott-hon, lehet imádkozni az utcán, bárhol. Lehet imádkozni közösségben, egyedül, lehet imádkozni diadalban és lehet imádkozni utolsó szavunkkal is, lehet imádkozni legbelül úgy, hogy azt már senki más nem tudja, csak én, aki imádkozom és a mennyei Atya, aki titkon van, ahogy Jézus mondja, és meghallja a legtitkosabb imádságomat is. Az imádság tehát a legszabadabb tett. És ebben ajánljuk fel magunkat. És ha ki tudjuk mondani, hogy „a te akaratod”, ha felismertük, hogy Isten szent és kegyelmes akarata az, amiknek beteljesedéseért könyörgünk, akkor már elindulunk azon az úton, amit Jézus példabeszédében így mond: meggondolván magát... Itt kezdődik minden meggondolás, itt kezdődik minden megváltozás, itt kezdődik az Istenhez találás, itt kezdődik az Isten szent akaratával, kegyelmével való betöltekezés, itt, amikor az ember meggondolja magát. Legyen meg a te akaratod, mint a mennyben, úgy a földön is. Ámen.

IMÁDKOZZUNK: Áldó hatalmad oltalmába helyezzük magunkat, Mennyei Atyánk, s akaratod kiteljesedését kérjük. Mi is tele vagyunk vágyakkal, képzetekkel,

akaratokkal, törekvésekkel, és akaraton túli akaratokkal. De most azt kérjük, hogy amint vagyunk, úgy töltsd be rajtunk is szent és kegyelmes akaratodat. Áldj meg bennünket boldog életrenddel. Engedd megtapasztalnunk, hogy milyen jó annak, aki ösvényeidet keresi, igazságodban és törvényedben gyönyörködik, és hűséges szívvel betölti azt. Engedd látnunk, hogy még ennél is nagyobb, ha a bűnös meggondolja magát, megfordul és hozzád tér. Mert te megmented a menthetetlent is. Meggyógyítod a gyógyíthatatlant. Megszabadítod a foglyot. Feltámasztod a halottat. Dicsőség legyen azért neked! Hadd ajánljuk fel akaratod betöltésére életünket, erőnket, egész valónkat. Áldj meg ebben bennünket, hadd éljünk, hadd szolgáljunk neved dicsőségére. Hadd teljesüljön mindenekelőtt rajtunk és bennünk akaratod, miképpen a mennyben, úgy itt a földön – , rajtunk és bennünk. Ámen.

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a te neved;
jöjjön el a te országod;
legyen meg a te akaratod,
amint a mennyben, úgy a földön is.

Mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma;
és bocsásd meg vétkeinket,
miképpen mi is megbocsátunk
az ellenünk vétkezőknek;
és ne vígy minket kísértésbe,
de szabadíts meg a gonosztól!
Mert tiéd az ország, a hatalom
és a dicsőség mindörökké.

Ámen

K E N Y É R

Lukács 11:3

Kedves testvérek! A Miatyánk eddigi magyarázata során óhatatlanul az az érzésünk támadhatott, hogy valamiféle nagy-nagy ünnepélyesség zeng az úri imádságban, és ez így is van. Egyrészt amikor imádkozunk, legyen szó az imádságban kérésről, panaszról, hálaadásról, dicsőítésről vagy egyszerűen csak az életünk tényeinek magasztos vagy éppen fájdalmas számbavételéről, mindig valamiféle ünnepélyesség jelenik meg, ünnepélyességbe lépünk, szentséges térbe állunk be. Hiszen az imádság által Istenhez megyünk, s ezért érezzük, hogy mindig van valamiféle ünnepélyesség az imádságban. Másrészt Jézus arra buzdít minket, hogy éljünk az imádság csodálatos lehetőségével, mert az szinte, mondhatni, hétköznapi valami, mert bármikor, bárhol, különösebb előkészületek nélkül, az imádkozás helyének, idejének, módjának különösebb megrendezése nélkül, mintegy lerövidítve minden utat mehetünk Istenhez. Sőt, Jézus eltanácsol bennünket attól, hogy különösebben nagy körítést – bocsánat a kifejezésért! – rendezzünk az imádkozás köré. Az ő korában a magukat kegyesnek mutogatók éppen ezt tették, olykor még kürtöltettek is maguk előtt, netalán még be is harangoztattak maguknak, és hosszan, pompásan, veretesen imádkoztak, hogy lássák és hallják az emberek. Jézus ezt elítéli. Tehát mintha Jézus ellene szólna

ennek az ünnepélyes érzetnek. Mégis, más szavaiból mindannyian látjuk, hogy éppen ő igazolta a legszebben, hogy az imádkozással szentséges térbe lépünk be, az imádkozás szentséges alkalom és lehetőség, és éppen ezért van benne meghatározott ünnepélyesség. A Miatyánk első három kérése egyenesen ide vezet bennünket, hiszen szentségről, Isten dicsőséges országáról, és Istennek mindent betöltő akaratáról szólnak. Ezek isteni valóságok. Isteni valósággal találkozva, abba belépve nem lehet csak úgy hányaveti módon ott lenni, nem lehet csak úgy akármit gondolni, mondani és tenni. És erre is felel majd a Miatyánk végén a doxológia: „...mert Tiéd az ország és a hatalom és a dicsőség!” Tehát amennyire egyszerű és köznapi dolognak mutatja Jézus az imádkozást, amilyen egyszerű és buzdító szavakkal köti ezt mindannyiunk szívére, épp annyira próbál leszoktatni bennünket arról, hogy adjuk át másnak az imádkozást, adjuk át a papnak, a prófétának, adjuk át valami alkalmas embernek. Hanem, mondja, mi magunk mint gyermekek menjünk az Atyához. A gyermekléthez hozzátartozik, hogy a gyermek maga kér, nem küldi oda a testvérét maga helyett. Mi heten voltunk testvérek, nem emlékszem egyetlen pillanatra sem, hogy ha nekem valami kérésem volt, én az öcsémet vagy a nővéremet kértem volna, hogy mondja el helyettem, mondtam azt én magam is. Erre biztat bennünket Jézus. Ne bízd ezt másra! Ez a szó legnemesebb értelmében köznapi dolog. Mégis a szentségessége, az ünnepélyessége, magasztossága miatt érezzük,

hogy ez rendkívüli dolog is. Amilyen egyszerű és magától értetődő az ember számára az imádkozás, éppen olyan rendkívüli is. Azért fejtegetem ezt ilyen hosszasan, mert amikor eljutunk a Miatyánk negyedik kéréséig, ott rendre megmutatkozik, hogy ennek a köznapiságnak nagy mélységei vannak. Mert a kenyér-kérés nagyon nagy mélységre mutat rá. Sőt, ha továbbmegyünk, és előre felidézük a Miatyánk soron következő kéréseit, látjuk, hogy voltaképpen az emberi élet legnagyobb kéréseiről, gondjairól van szó. Legelőbb a biológiai életszükségletről – ezt jelzi, szimbolizálja a kenyér, ahogy a magyar ember mondja, néha feleletesen: a kenyér élet. Utána a moralitás nagy kérdéséről van szó, megbocsátásról, elengedésről. S végül a szellemi szabadulás nagy harcáról. Ezek a szavak mindennapos kérdéseinket jelzik. Nemcsak a kenyér, hanem elengedés és a szellemi harc – ezek az emberi élet őszervezetei.

Ma hadd szóljak egészen szorosán a negyedik kérésről, a kenyérről. Amikor itt, a környéken sétálgatok vagy megyek valahova, néha nagy szomorúság tölti el a szívemet, ha azt látom, hogy már a kukázók sem becsülik a kenyeret, akik szerencsétlen emberek lévén a kukából kidobott főlőslegben, szemétnben keresnek maguknak ezt-azt. S időnként azt látni, hogy nekik sem kell a kenyér, kiszedik és ledobják a kuka mellé. Az idősebbek emlékeznek rá, s tán a fiatalabbak is, hogy látták nagyanyjukat, dédanyjukat, ki ha leesett a kenyér, felkapta – az én nagymamám mindig felkapta – és megcsókolta. Mert a kenyér élet, mert a kenyér

ajándék. A kenyér nem csak úgy magától van. A kenyér, bár verítékünk, munkánk van benne – mert a bibliai igazság szerint verítékkel, fáradsággal szerezzük a kenyeret –, mégis valami több is, mint fáradságunk eredménye. A kenyér ajándék, szent dolog. A Biblia csodálatos történetekkel van tele, melyek a kenyérhez kapcsolódnak. Ott a kovásztalan kenyér a zsidók Egyiptomból való kivonulásakor, a lán-gos (mai nyelvre lefordítom: a pizza!), melyet ma már egy kamasz is meg tud csinálni, csak egy kis víz, liszt, só kell bele, aztán megvan és kisüthető. De ez a hamarjában sült kenyér lesz a szent kenyér, mely Isten népét szüntelen emlékezteti, hogy nem lehet jövőt úgy tervezni, ahogy az ember akarná, nem lehet magunkat úgy megbiztosítani, ahogy szeretnénk, mert többnyire mellé szoktunk fogni. Inkább be kell látnunk: Isten hordoz bennünket a tenyerén. Ez beigazolódtott a pusztai vándorláskor, amikor nem volt kenyér, de lett manna. S ez igazolódtott Illés próféta esetében is, aki elhúzódott egy barlangba, meg akart halni, mert mindenki összefogott ellene és prófétai mozgalma kudarcot vallott. Bizony, gonosz király és gonosz királynő uralkodtak akkor, és nem ígérkezett se közel, se távol a változás. De holló hozta a pogácsát és a húst, és Illésnek ennie kellett, mert ereje feletti útra kellett újra elindulnia. Aztán halljuk, hogy Jézus milyen csodálatos módon vendégelt meg ötezer embert, megszaportotta a kenyeret, mert nem akarta, hogy az éhségtől és fáradságtól kidőljenek az úton. És ott van az úrvacsora kenyere, Jézus Krisztus megtört teste, az élet ke-

nyere, amely újra meg újra bevon bennünket Isten önfeláldozó szeretetébe. És nem is soroltam fel mindent. Hoztam magammal egy papírt, melyre felírtam néhány igét, ha kifognék a szóból, a prédikáció végén fogom ezeket idézni. Talán nincs olyan lapja a Bibliának, ahol ne találnánk egy szót, egy igét, egy mondatot a kenyérről, vagyis arról, hogy Isten csodálatos módon szeret bennünket, meg arról, hogy az ember milyen módon fáradozik az eledelért, meg arról, mit jelképez a kenyér, hogy például amikor valakit keserűség tölt el, azt mondja: bánatom a kenyérem, vagy amikor Jób szenved, és tönkremegy az élete, és a barátok vigasztalása semmit sem ér, azt mondja nekik: nem ér semmit a vigasztalások, mert olyan, mint a penészes kenyér. Vagy amikor a Példabeszédek könyve azt mondja, hogy ne légy személyválogató (mai nyelven: végezz mindig közbeszerztetést, kérj legalább három árajánlatot!), mert az ember egy falat kenyérért is képes vétkezni. Egy falat kenyérért is! Micsoda nagy életigazságok kapcsolódnak ehhez a szóhoz: kenyér.

Amikor Jézus imádkozni tanít bennünket, és ezt a kérelmet is tanítja nekünk, akkor azt is meg kell kérdeznünk, hogy ki az, aki kér. Atyánk! – mondjuk, tehát a gyermek kér. De itt Jézus mindjárt elmond egy példázatot is egy emberről, aki éjszaka átszalad a barátjához, bekopog, és azt mondja: adjál nekem három kenyeret, vendégem érkezett messzi útról, nincs már itthon semmi, meg kéne etetni. S akkor azt mondja Jézus, nem valószínű, hogy kiszólna

a barátja: hagyjál engem békén, ne zaklassál, mert lefektettem a gyerekeket, az ajtó bereteszelve, én nem fogok itt lámpát gyújtani, menj a dolgozóra, ne zavarj engem! De ha ezt mondja is, akkor is fel fog kelni, mert addig zörget a szomszédja, addig óbégat, mígnem ad neki, csak hagyja már békén. Ebből következően van egy harmadik köre is azoknak, akik igazán kérnek kenyeret. A gyermek kér igazán kenyeret (édesanyám, zsíros kenyeret! – mondtuk de sokszor). A barát mer kérni kenyeret, hallottuk a példázatot. És a koldus kér. A gyermek, a barát és a koldus nem röstelli kimondani, hogy nincs neki. A barát, a gyermek és a koldus nem röstelli kimondani, hogy éhes. Egyébként minden más viszonylatban fizetünk a kenyérért. Egyébként minden más viszonylatban vérrel-verítékkal megdolgozunk érte. Egyébként minden más viszonylatban nehezen mondjuk, ha mondjuk: kérek, mert éhes vagyok. De ha mondjuk, akkor gyermekek vagyunk, ha mondjuk, akkor barátként mondjuk, ha mondjuk, koldusok vagyunk – azok pedig nem szeretünk lenni. Így kérünk hát kenyeret, és így mondjuk az imádságot is: nem titkoljuk el a mennyei Atya előtt a helyzetünket. Erre tanít legelőször Jézus ebben az imádságban.

A múlt alkalommal arról szóltam, hogy amikor imádkozunk, kimondjuk magunkat. Kimondjuk azzal, hogy legyen meg a te akaratod, kimondjuk azzal, hogy jöjjön el a te országod, kimondjuk azzal, hogy szenteltesse meg a

te neved. Az imádságban az ember teljesen kimondja önmagát. Itt pedig azt mondjuk ki, hogy Isten áldó kegyelme nélkül éhen fogunk halni. Itt azt mondjuk ki, hogy a Gondviselő szeretetének ajándékai nélkül semmit nem ér az élet. Két vitapont máris megjelenik itt. Mindjárt előre veszem azt, ami nagyon modern, és a 20-21. századi embert, a techno-embert mélyen áthatja. Max Weber volt az, aki több mint száz évvel ezelőtt, amikor a protestáns etikáról értekezett, tett egy csípős megjegyzést a Miatyánkra. Azt mondja, ott van a Miatyánk kérése, ami afféle keleti kérés, a tervezés, az előrelátás nélkül élő keleti ember kérése. Max Weber ugyan nem mondja ki, én viszont megsértem a politikai korrektet, mert gondolom, hogy Max Weber lényegében azt sugallja, hogy ez a lusta ember kérése, aki nem tervez, aki nem gondol a holnapra, aki csak úgy él bele a világba, az mondja kiszolgáltatottan a fenséges Mindenhatóknak: mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma. Afféle gondtalan gondterheltség ez. Tud az ember arról, hogy kenyérre van szüksége, mert a gyomra megmondja neki, de mivel nem tervezett, nem gondolt a jövőre, nem készült előre, nem tudja a modern közgazdaságtant meg a többit, hát az élet urához és fejedelméhez fohászkodik, hogy valami nagy csoda folytán, mint a pusztában a manát, mint Illésnek a hollók a pogácsát, mint Jézus az ötezer embernek, adjon az Isten kenyeret. A nyugati ember úgy imádkozik, ahogy Nagy László: „Adjon úgy is, hogy nem kérem.” Azt gondolom azonban, hogy Max Weber nem

lát valamit, a mai ember nem lát valamit, hogy ugyanis az Atyától kérjük a kenyeret, és ebben *tudás* van. A tékozló fiú tudása van benne. Amikor ott ül a disznók vályújánál és moslék sem jut neki, nemhogy kenyér, magába száll, és azt mondja: az én atyám házában a cselédek is *bővölködnek kenyérben*, én meg éhen halok itt. Ez nagyobb tudás, mélyebb tudás, mint a közgazdászok tudása. Ez mélyebb tudás, mint az ötéves vagy húszéves tervek tudása. Ez mélyebb tudás, mint bármilyen nagy civilizációs álomnak a tudása! Az én Atyámnak házában a cselédek is bővölködnek kenyérben. Én meg a fiú, aki mindig kérhettem és mindig kaptam is, itt halok meg éhen. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma. Van ebben másik tudás is. Ez pedig az a tudás, amit a zsoltár mond: Isten áldása nélkül hiába nektek fáradtsággal szerzett kenyeret ennetek! A kenyér, amit Isten kezéből veszünk, újra meg újra elvezet bennünket az ajándékozóhoz. Ahogy Augustinus egyházatyja mondja: az ajándékozó mindig több, mint az ajándék. Ezért is kérjük a kenyeret az Atyától. Ezért is tanít Jézus így imádkozni. Taníthatna modern módon is, mondjuk így: a mi mindennapi okosságunkat ad meg nekünk ma, hogy megtermeljük a kenyeret! Vagy: rendezd úgy a világot, mennyei Atyánk, hogy kenyérszaporító királyokkal legyenek tele! Könyörögünk, mennyei Atyánk, hogy térítsd józan belátásra a törvényhozókat, hogy 3% legyen az adó, és akkor lesz kenyér. Hiába nektek fáradtsággal szerzett kenyeret ennetek, ha nem Isten adta, nem Tőle vettétek, fogadtátok, soha nem

juttok el hozzá. Ahogy hallottuk a példát: hát követ ad az atya, ha a fiú kenyeret kér? Hát kígyót ad, ha halat kér? Hát skorpiót ad, ha tojást kér? Ha ti gonosz léteetekre tudtok jót adni, mennyivel inkább ad a ti mennyei Atyátok Szentlelket. Mert ez az igazi kenyér. Ez a mennyei kenyér, ez az élet kenyere. És azért adja Isten az élet-szükségre valót, a biológiai, a fizikai, hogy ezen keresztül is eljussunk Hozzá.

Másodszor, nagy vita van a tudósok között azon is, hogy mit jelent ez: *mindennapi*. Ebbe már Max Weber is beleszólt a maga módján, és vannak, akik úgy magyarázzák ezt a talányos görög szót – *episziosz*, ami szó szerint azt jelenti, azt, ami éjszaka lesz, azt, ami holnap hajnalban lesz –, hogy ez azt jelentené, ami szükséges, amire alapvető módon szükség van, ami sosem maradhat ki a kosárból. Mások azonban úgy magyarázzák, hogy annak nem túl sok értelme van, hogy mára kérjük a mindennapra valót. Ők azt mondják, hogy a régi római világ magyarázza az igazi jelentést. Régen a latinok *diaria*-nak nevezték azt a kenyeret, amit a hadseregben este osztottak ki a katonáknak, reggel ugyanis nem volt pékség. A római katona este megkapta a másnapi kenyeret, a tarisznyájába tette, mert talán reggelre kelve csatára ébredt, és akkor már ott volt nála az arra a napra való kenyér. De azt gondolom, hogy a vitát nem a nehezen megfejtendő szavak döntik el, hanem az, hogy mit kérünk. Azt kérjük, hogy Isten adja azt a kenyeret. Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma! Isten aktív cselekvését kérjük. Nem azt kérjük, hogy legyen

meg a mindennapi kenyérünk. Pedig tudunk mi ilyen furmányosan kérni. Tudunk medio-passzív nyelven beszélni: odébb kellene vinni a létrát, ezt a munkát meg kellene csinálni, meglesz ez a feladat holnaputánra? Lehetne így is imádkozni: a mi mindennapi kenyérünk legyen meg nekünk ma. Ez is szép. De itt ez áll: add meg, add meg – ahogy a gyermek kéri a szülőt. Mert a gyermek nem azt mondja: édesanyám, holnap reggelre legyen kenyér az asztalon! Hanem: édesanyám, szelj egy szelet kenyeret nekem! Édesapám, adjál enni! És a vitát, hogy ez mai kenyér volna, vagy esti kenyér vagy a holnapai kenyér lenne, hagyjuk meg a tudósoknak! Ha éhesek lesznek, ők se vitatkoznak tovább, hanem azt mondják: add meg! Az életrevalót kérjük és kapjuk a teremtő Istentől.

És ezzel – ahogy jeleztem – sajátos kapcsolatba kerülünk Istennel. Nemcsak olyan értelemben, hogy az adományon keresztül eljutunk az ajándékozóhoz, hanem egészen forradalmi módon is. Jézus ezzel a kéréssel mindent felrobbant, ami az ember vallásos világát működteti. Az ember vallásos életének – és mindannyian vallásosak vagyunk! – van egy főtengelye. Van rendszere, szerkezete. Ha az nem működik, akkor nincs vallás. Ez a szerkezet a „do ut des!” Adok, hogy adj! Így működik az emberben a vallásos tudat. Adnom kell az isteninek valamit, hogy az isteni adjon. Áldoznom kell, és megkapom az Isten ajándékát. Kitűnő embereket hallok mostanában erről beszélni, és szinte kettéáll a fülem, amikor a negyedik-ötödik mondat

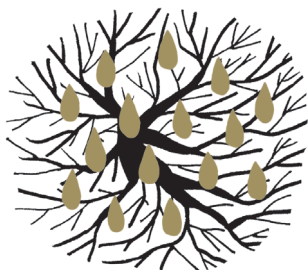
után ide érkezünk: mit kell áldoznom? És sorolják, hogy ezt, meg azt, és majd utána jön az áldás. Miről kell lemondanom? Erről, erről, erről, és akkor majd Isten is ad. Do ut des. De ez nemcsak a teremtés fölötti világgal, az isteni világgal kapcsolatban van így, hanem egymás között is így van. Adok, hogy kapjak. Így működik ez az üzleti világban. Így van ez a politikában is. Adunk és veszünk. Ne csodálkozzatok, hogy ha nem lesz eget-földet hozó nagy változás a választások után, ha nem lesz meg az, amit ígértek. Akik most acsarkodnak és fenekednek egymásra, a parlamenti törvényhozásban együtt fognak megszavazni ezt-azt. Mi azt gondoljuk, hogy most háború van, kard ki kard, a fekete és fehér sereg harcol egymással. Dehogy! Törvényeket kell hozni, kompromisszumokat kell kötni, adni kell és kapni kell. Nem kell ezen elkeseredni, csak rámutatok, hogy az emberi létnek megvan ez a mechanizmusa. Ám Jézus azt mondja: mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma! – felrobbantja az egészszet. Ugyanis mit adok én, aki imádkozom? Én itt most nem adok semmit, csak kérek. Mit ad a gyermek? Nem ad semmit, csak kér. Íme, nem úgy megyek Istenhez, hogy tele van a kezem ajándékokkal: itt vagyok, mennyei Atyám, végy tőlem ezt-azt. Kapsz az életemből ennyit-annyit, és egyezzünk meg, hogy nekem is lesz ez, meg az, meg amaz. Itt most fel van robbantva ez az egész. A Miatyánk éppen ezen a ponton, ahol azt gondolnánk, hogy a legmaradibb, a legprimitívebb, hogy ez a kérés ősemberi atavizmus, hogy Isten adja a kenyeret – ez

a forradalom! A mindennapi kenyeret add meg nekünk ma! És ezzel meglátjuk, hogy Isten az, aki mindig előbb ad, ahogy János evangélista mondja: ő előbb szeretett. Isten az, aki mindig mindennel megelőz, s amit én adhatok, az nem az üzlet elve szerint működik, hanem hála! Aztán azt is látjuk, hogy megszűnik a szívnek és a hasnak a nagy dilemmája. Mostanában megint bejött a mondás a politikába, hogy vannak szív-emberek, meg has-emberek, s a választókat erre a két csoportra lehet osztani: az egyiknél a hasnak kell ígérni, hogy lesz adócsökkentés, Kánaán, vagy ahogy Horn Gyula ígérte, hogy minden nyugdíjas repülhet egyszer ingyen (ó, repült is, bele a mélységbe). Ezek a has-emberek. Meg hogy ilyen a lakótelepi ember, aki beleült a késő kádárizmus kis posványába, és csak a hasa szerint ítél. És vannak szív-emberek, mondogatják újra sokan. (Persze: azok mi vagyunk, ugye?!). A szív-emberek, a szellem emberei, mi felfelé nézünk, eszmékben, értékekben gondolkodunk! S milyen kár, hogy több a has-ember, mint a szív-ember. Pedig – és ezt már én mondom – minden has-embernek van szíve, és akinek van szíve, annak is van hasa. Nincs itt olyan különbség, mint amit az előbb idézgettem. Én kérem a kenyeret, én vagyok éhes. Mennyi szép, gyönyörű tájon tudunk járni, a szellemnek, a metafizikának, a vallásnak, az eszmének, a magasztos dolgoknak a csúcsain! Gyermekkorunkban is hogy el tudtunk csatangolni, mentünk a páskomra focizni, onnan homokbányába, a homokbányából a pusztatemplomhoz, aztán már Kislóknál

voltunk, aztán már Mezőfalvánál – de gyönyörű volt az tavasszal! Aztán este haza kellett menni, megmondta a gyomor. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma! A gyermek kér, aki bízik a szüleiben, a barát kér, aki bízik a barátjában. És a koldus kér, akinek nincsen semmije. És az Atya ad. Az Atya már azelőtt adott, hogy én kértem volna. Az Atya már azelőtt tudta, hogy mire van szükségem, mielőtt a szó a számra jött volna. Az Atya ad, mert szereti az ő gyermekét. Így hát a mély szükség kérése, a pusztá lét kérése, a szükség kérése nem más, mint a szeretet kérése. Mondjuk ezután mindig így ezt a kérést: a mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma, hogy tudjuk, ezt olyan Atyának mondjuk, aki szeret bennünket, és olyan gyermekként kérjük, aki szereti az Atyát. Ámen.

IMÁDKOZZUNK: Hálás a szívünk, mennyei Atyánk, hogy kérhetünk. És még hálásabbak vagyunk, hogy gyermekeidként kérhetünk. Tőled, minden életnek forrásától. Tőled, minden tökéletes ajándék szerzőjétől. Tőled, akinél kész a kegyelem, az áldás, a bőség. Tőled, aki szabad szívvel várod gyermekeidet, hogy javaidat megoszsd velük. Add, hogy miközben áldásaidat élvezzük, szívünkben hála ébredjen és megerősített bizodalom, hogy nincsen olyan idő, alkalom, óra, amikor ne jöhetnénk hozzád, és te meg ne hallanád kérésünket. Köszönjük kenyerünket. Köszönjük, hogy bőségben élhetünk, és nem látunk szűkösséget. Köszönjük, hogy nem kell koldusként kopogtatnunk

barátaink ajtaján. Add hát, hogy ezért mi is legyünk könnyörülők a szükségben levők iránt. Hadd ne legyünk restek javainkat másokkal megosztani. Add, hogy soha ne tulajdonítsuk saját kezünk érdemének azt, amink van. És add, hogy az elkövetkezőkre nézve legyünk jó reménységgel, tudva, hogy te szerető Atya vagy, aki mindent a javunkra akarsz fordítani, és mivel mindenható vagy, meg is teszed ezt. Ámen.

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a te neved;
jöjjön el a te országod;
legyen meg a te akaratod,
amint a mennyben, úgy a földön is.

Mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma;
és bocsásd meg vétkeinket,
miképpen mi is megbocsátunk
az ellenünk vétkezőknek;
és ne vígy minket kísértésbe,
de szabadíts meg a gonosztól!
Mert tiéd az ország, a hatalom
és a dicsőség mindörökké.

Ámen

ELENGEDÉS

Lukács 11:4

Szeretett gyülekezet! Kedves testvérek! Talán sokan felkapták a fejüket, ahogy olvastam Lukácstól a Miatyánk soron következő kérését. Ugyanis mi a Máté evangéliumában álló változatot tanuljuk, mondjuk, és ehhez képest itt – bár tartalmilag semmiféle eltérés nincs – a szavak rendje eltérő és meghökkentő. Máténál így mondjuk: bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk azoknak, akik ellenünk vétkeztek. Itt pedig így áll: bocsásd meg a mi bűneinket, miképpen mi is megbocsátunk mindenknek, akik nekünk adósok. Az eltérő szórend okán engedjete meg néhány gondolatot még a magyarázat előtt. Az egyik gondolat egyetemes, de különösen bennünk, protestánsokban, reformátusokban vetődik fel, mert mi úgy tanultuk, hogy nem feltétlenül kell mindig kötött szöveggel imádkozni. Lehet szabadon, spontán, úgy, ahogy a szívünkből jön, mondani imádságunk kéréseit. De még így is kérdés, hogy amikor kötött szövegű imádságot mondunk, tehát amelyik mindig ugyanaz – mint például a Miatyánk –, vajon teljességgel ragaszkodnunk kell-e a szavak, mondatok sorrendjéhez. (Amikor közösen, fennhangon mondunk imádságot, ez nem kérdés.) Némelyek szerint ez nem kötelező. Jézus csak ennyit mond: ti *így* imádkozzatok, és ezzel jelzi, nem kötelező mintát ad, amit mindig változatlanul kell monda-

ni. Így imádkoztatok, vagyis ilyen módon. Tehát, mondják némelyek, mindegy, hogy milyen sorrendben mondjuk a kéréseket, az a lényeg, hogy elhangozzanak. A sorrend kérdése azonban mélyebb probléma. Hadd utaljak Pál apostolra. Ő, például, azt mondja a Filippi levélben, hogy mindenkor hálaadással tárjátok kéréseiteket Isten elé. Mi, lelkipásztorok alaposan meg is tanultuk, hogy mindig úgy kell imádkozni, hogy először a hálaadást mondjuk, utána a bűnvallásunkat, aztán a kérésünket. Ez szabály. Én ma szándékosan fordítva imádkoztam, a végére hagytam a hálaadást. De nem azért, hogy fitogtassam, hogy így is tudok imádkozni, hanem, hogy éreztessem ennek az eredeti kérdésnek a jogosságát – *mindig* hálaadással. Hálaadást a kérésünk végén is lehet mondani. Igen, a Miatyánk végén is ott a hálaadás: tied az ország, a hatalom és a dicsőség – mely nemcsak magasztos, Istent dicsőítő ujjongás, csodálatos állítás, hanem hálaadás is.

Én azonban azokkal tartok, akik vallják, hogy a Miatyánkban meghatározott a sorrend. Nem lehet ezeket a kérdéseket össze-vissza dobálni. Ki mondhatná, hogy inget vettem föl nadrágnak, nadrágot zakónak, de nem számít, mert az a lényeg, hogy minden ruha rajtam van? Bizony, nem így öltözködünk, s nem így van az életünk rendje sem. Bizonyos értelemben a Miatyánk imádságrendet is közöl, amennyiben életrendet is látunk itt. De hogy túlságba ne essünk, szeretnék egynéhány óvást is megosztani a gyülekezettel. Vannak, akik a kötött sorrend okán azt mondják,

hogy lám, a Miatyánkból is kitetszik, hogy Jézus marxista volt. Hogy miért sütötték ki ezt, akik így gondolták? Mert az első kérés a kenyérré irányul – ez az életre való! Tehát először van az élet, a lét! És a marxizmus szerint a lét határozza meg a tudatot, utána jön a többi. Először a kenyérért kell könyörögni, először az szükséges, ami a puszta létre való. Múltkor csak utaltam rá, milyen csodálatos, hogy amikor az élet jelképét mondjuk ki, akkor a mindennapra valót kérjük, azt, ami szükséges. Nem azt mondja Jézus, hogy mindennapi luxusunkat add meg nekünk ma, hanem a legelemibb létszükségről szól. Én azonban azt hiszem, sőt tudom is, hogy Jézus nem volt „marxista”, s nemcsak azért, mert nem bocsátkozott filozófiai okoskodásokba, hogy vajon a lét előzi-e a tudatot. Hanem inkább azt látjuk, hogy a Miatyánk kéréseivel – először az életkéresek, utána a morálkérés, aztán a szellem kérése – az életünknek egy-egy dimenzióját mutatja meg, melyek között folytonos átjárás van.

Most egészen közélről láthatjuk, hogyan függ össze az élet és a megbocsátás, a kenyér és a vétkek elengedése, az, ami mindennapra való, és szorongató bűn-adósságunk. Például úgy, hogy egy szó mindjárt összeköti a két kérést. „És” – a két kérés között kötőszó áll! Ez az „és” nem a felsorolás kedvéért van ott, hogy ugyanis kenyeret és megbocsátást és szabadítást kérünk, így soroljuk ezeket egymás után, hanem ez az *és* sokkal mélyebb, bensőbb összefüggést mutat. Például jelzi, hogy a kenyérkérést kiegészítő meg-

jegyzés (*mindennapi*, vagy szükséges kenyerünket add meg nekünk ma) minden további nélkül átvihető ide is: nevezetesen a vétkeink megbocsátásáért mindennap könyörögnünk kell. Ez is mindennapos kérés, ez is mindennapos gond. Péter kérése éppen erre emlékeztet bennünket. Azt kérdezi Jézustól: hányszor történhet meg az, hogy valaki vétkezik ellenem, és én megbocsátok neki? Hétszer? Péter nagyra teszi a tétet, mert általában úgy vagyunk az emberi világban, hogy maximum kétszer lehet megbocsátani. Maximum. Igen, egyszer még rendben van, s mert rendes ember vagyok, másodszor is megeshet rajtam vétek vagy sérelem. De hogy mindenki tudja, mi a rend, ha harmadjára megismétlődik valami rossz, máris mondjuk József Attilával: „Tudod, hogy nincs bocsánat, hiába hát a bánat. Légy, ami lennél: férfi, a fű kinő utánad.” De Péter szent számot kérdez: még hétszer is? A hét minden napján, hétfőn is, vasárnap is, meg közte minden napon, meg lehet ezt tenni, meg lehet bocsátani, nem bizonyulunk ostobának, nem megy tönkre a világ? Hát nem abban megy tönkre a világ – folytathatom ezt a kérdést –, hogy mindig elnézünk, mindig megbocsátunk, sosem szólunk, sosem figyelmeztetünk, sosem mondjuk, hogy most már elég? Nem ebben szenvedünk? Mert az persze egy dolog, hogy az ember önmagának mindig szívesen megbocsát, sőt olyannyira el tud süllyedni saját bűnösségében, hogy egy idő után elhiszi, hogy nem is bűnös. De az, hogy nyilvánvaló, egyértelmű vétkeket újra meg újra elengedjünk, ahogy Péter mond-

ja, hétszer is, mindig is!)? Jézus valami egészen elképesztő felfokozással válaszol erre. Nem mondom, hogy hétszer is, de még hetvenszer hétszer is. S hogy ennek a felfokozásnak, ami teljesen értelmetlennek tűnik (no persze, lehetne róla prédikálni számmisztika szerint, hogy hétszer hetven meg a hetvenhétszer hétszer hányra jön ki, és ez hány hónap és hány év és ez voltaképpen az örökkévalóság sine qua non-ja), szóval, hogy ez a felfokozás mennyire érthetetlen, azt Jézus ennél sokkal egyszerűbben is megmutatja. Elmondja az adós szolga példázatát. Az adós szolga példázata abszurd helyzetet tár elénk. De mielőtt még e példázat kapcsán a Péter kérdésének mélyére tekintenénk, hadd jelezzem még egyszer, hogy a kenyérért való imádság (mindennap!) kiterjesztése erre a területre is ártjon. A megbocsátás is mindennapos kérdés. Nem úgy van tehát, hogy amikor nem boldogulunk a megátalkodott emberekkel, legyintünk, és azt mondjuk: sebaj – lesz még ennek bőjtje! Lesz majd nagy ítélet, csak azt a napot várom! Majd megállunk az igaz bíró előtt, és ki-ki számot ad mindenről! Sebaj hát, ha sok itt a gonosz, a múltó élet után úgyis összeszedől minden! Itt még nincs következménye a bűnöknek, de majd... Szoktuk is mondani, mi következmény nélküli ország vagyunk. És sajnáljuk magunkat, mi, magyarok! De nyugodtan mondhatom, mi következmény nélküli emberiség vagyunk, ez nem magyar sajátosság. Az se nagy baj – hallom innen-onnan –, Krisztus „lészen eljövendő *ítélni* eleveneket és holtakat”! És akkor majd találkozunk!

Én jobbra fogok állni, mert az én igaz bírám, aki engem megváltott és üdvözített, jobbra állít, ti pedig mentek balra! Addig azt a hetven, nyolcvan, kilencven esztendő t kibírjuk! Mi az az örök élethez képest? Mi az az örök elveszéshez képest? Mi az a poklok örökös tüzéhez képest? Aki úgy gondolja, hogy ebben az imádságkérésben, főleg annak a második felében, a följánlkozásban (miképpen mi is megbocsátunk azoknak, akik adósaink, megbocsátunk azoknak, akik vétkeztek ellenünk) ez a gondolat rejlene, ez a megengedés lenne a lényege, az semmit nem ért a Miatyánkból. És erre bizonyságunk maga Péter, aki éppen ennél a kérdésnél mutatja meg a félreértést. Péter és tanítványtársai, továbbá Jézus kortársai sokkal jobban benne éltek abban a hamis apokaliptikában, amit az előbb idéztem. Számukra ez kézenfekvő megoldás lett volna: megoldás minden bűnre, minden vétekre, minden nyomorúságra, s minden olyan kérdésre, hogy mit kezdjünk a rosszal? Sőt, mit kezdjünk a rosszakkal? Mi több, vélhették ők, maga Jézus is utalt erre: nehogy elkezdjétek a konkolyt a búza közül tépni, mert netán még a jó vetést is kiszagatjátok! Akkor hát várunk, az a hívő ember dolga, várunk az ítéletre.

De Péter érzi, hogy a megbocsátásnak az indíttatása, a megbocsátás iránti kérés, a megbocsátásnak a reménye nincs eltéve a világ végére, bizony itt és most hangzó kérés ez. Ahogyan a kenyérért való könyörgés is! A kenyér sincs eltéve a világ végére, nem úgy könyörgünk, hogy menyeyei Atyám, engedd meg nekünk, hogy lengő bordákkal,

csontsoványan végigszuszakoljuk magunkat valahogy az életen, de majd a mennyei bőséget add meg nekünk. Ott azért legyen terített asztal. Nem. A mi mostani kenyereinken add meg nekünk ma, és most bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is most bocsátunk meg azoknak, akik ellenünk vétkeztek – most.

Ha így látjuk, és ebben a rendben tudjuk mondani ezt a kérést, akkor azonnal néhány fontos, elevenünkbe vágó meghatározottság érkezik ide. Az adós szolga példázatát olvastam, amihez szeretnék még két általános megjegyzést fűzni. Először is Jézus szava szerint a bűn vagy a véték: adósság. Nagyon különös kép ez, mert adósnak lenni azt jelenti, hogy tartozunk. Itt persze nem pénzzel, olykor azzal is, hanem azzal, hogy tartozunk Isten törvényét megtartani. A szeretettel vagyunk adósok. Pál apostol mondja csodálatosan a Római levélben ezeket a meghökkentő sorokat, s most, adósszezonban hadd emlékeztessenek is mindenkit: adjátok meg mindenkinek, amivel tartoztok, akinek az adóval, az adót, akinek a vámmal, a vámot, akinek a tisztelettel, a tiszteletet, senkinek semmivel ne tartozzatok, csak azzal, hogy egymást szeressétek. Ez a keresztyénség veleje! Nem tartozom senkinek, nincs adósságom. Csak egy dolog kényszerít, csak egy dologban tudhatom magamat adósnak szüntelenül, hogy a másikat szeressem – mert ez az Isten törvénye. Vagyis érezzük, hogy amikor Jézus behozza ezt a szót, hogy adósság, és ezt bűnnek vagy vétéknek fordítjuk, ahogy a németek *Schuld*-nak fordítják, érezzük, hogy ez

itt hasonlat, életpélda. El kell engednem az adósságát annak, aki nekem tartozik. Mennyivel tartozik? Száz forinttal, ezer forinttal, száz dénárral? Valamennyivel. Vagy valami mással? Milyen mély, amiről Jézus beszél!

Másodszor nagy vita van azon, és ezzel már a példázatnál is vagyunk, hogy a Miatyánknak ez a kérése csupán az egyetlen olyan kérés, amelyben úgy jelenünk meg, mint akik *megígérünk* valamit. A Miatyánk összes többi kérése Isten cselekvésére irányul: a te akaratod legyen meg, a te neved szenteltessék meg, a te országod jöjjön el, te add meg nekünk a mi mindennapi kenyerünket, majd később: te szabadíts meg bennünket a gonosztól, és a tiéd a hatalom és a dicsőség. Csak itt, ezen az egyetlenegy helyen ajánlja fel magát az imádkozó cselekvésre: *miképpen mi is* megbocsátunk. Sokan meghökkennek ezen, különösen a reformátusok, hiszen mi a kegyelmet Isten szuverén adományának tartjuk. Nem kötődik semmihez, szuverén, Isten szabadon adja, és mi azért kérjük, hogy árássa ki ránk. Szinte ez az egész, amit csak tehetünk, hogy kérjük, és reméljük, hogy megkapjuk. Mi az, hogy *miképpen mi?* – hiszen ez feltétel! Úgy bocsásson meg nekem Isten, ahogy megbocsátok a másiknak én? Hát, ha úgy, akkor vége a világnak – ezt tudjuk mindannyian. Ezt adta volna Jézus a szánkba, ezt a nagy létkockázató vállalást, hogy mennyei Atyám, engedd el az én bűneimet, ahogy én is elengedem a másikat? Akkor az lesz igaz – de egyetemesen –, amit az adós szolga példabeszédében hallottunk. Tízezer talentu-

mot adtak neki kezelésre. Képszerűen is el lehet gondolni, mennyi a tízezer talentum, ez a templom itt a tetőig megtöltve arannyal – ez a tízezer talentum. Szerintem a Magyar Nemzeti Bankban, de lehet, hogy a Fort Knox-ban, az Egyesült Államok bankjában sincs ennyi arany. Abszurd mennyiség. Ő ennyivel tartozik. Mit lehet itt tenni? Eladják rabszolgának őt is, feleségét is, rokonait is, zár alá veszik mindenét, ami van, valami kevés csak visszajön belőle. Neki viszont száz dinárral tartozik a szolgatársa. A száz dinár egy segédmunkás negyedévi keresete. Egy napszámosé – aki még bort se kap hozzá. Ismerjük a példázatot, amikor a szőlőtulajdonos kimegy és felfogadja a munkásokat, és mindeniknek egy dinárt ígér. Egy dinár egy kapás egynapi keresete. Ennyivel tartoznak neki. Az zsebben is elfér. De ő nem engedi el. Ha tehát úgy gondoljuk, hogy mi itt alkut kötünk Istennel, és azt szabjuk feltételül, hogy amilyen irgalmas én vagyok, olyan irgalmas legyen Isten, amennyire én el tudom a kicsit engedni, úgy engedje el nekem Isten a nagyot, akkor valami végzetes labirintusba vezetett be bennünket Jézusnak ez a kérése. De nem erről van szó.

Inkább még néhány más vonatkozást hadd hozzak ide. A bűnös asszony történetét, például, akire szeretnék rábizonyítani, hogy bűnös, meg kell kövezni, és viszik Jézushoz, hogy hagyja jóvá az ítéletet, végül is így szól a törvény. Aztán Jézus azt mondja, aki közületek nem bűnös, az vessen rá az első követ. Eloldalognak. Merthogy bűn önmaga állásában nincsen, mindig van tettestárs, mindig van valami

szövevény, mindig van valami vonatkozás. Miután eloldalognak, Jézus megkérdezi ettől az asszonytól: hol vannak, akik téged el akarnak ítélni, akik kárhoztatnak téged? Nincsenek sehol. Erre azt mondja Jézus: én sem kárhoztatlak téged, eredj el, és többé ne vétkezzél. Bocsásd meg a mi vétkeinket – ez arra vonatkozik, engedj minket szabadon, mennyei Atyánk, ebből a teherből, ebből az adósságból, hogy többé ne vétkezzünk. Mert a bűn szövevénye az, hogy amíg benne van az ember és nem oldódott ki belőle, addig vétket vétekre halmoz. Ez az emberi történelem egyik nagy tragédiája. Mert az ember vétekekkel akar kioldódni a vétekből, bűnnel akarja legyőzni bűnt. Mert lehet, hogy nagy népi bölcsesség ez: kutyaharapást szőrivel, de hogy bűnt bűnnel elrendezni, vétket vétekekkel elrendezni, lopást lopással elrendezni, hazugságot hazugsággal elrendezni, gyilkosságot gyilkossággal elrendezni, törvényszegést törvényszegéssel elrendezni nem lehet, s mi mégis így akarjuk, ez az emberi lélek nagy halálos vergődése. Eredj el és többé ne vétkezzél – ezt a szabadságot kérjük a Miatyánkban, ezt az isteni feloldozást, ezt a kegyelmet, ezt a csodálatos lehetőséget, hogy nekem ne kelljen ezt a halálos játékot játszanom, ne kelljen kényszeredetten üznöm ezt a halálos játékot, mert nem is én üzöm már, hanem ez a játék űz engem. Tégy szabaddá, oldozz fel, mondd azt, hogy nem tartozol, csak azzal, hogy embertársaidat szereted. És itt értjük meg, hogy ennek a kérésnek a második szakasza – mondom még egyszer, csak itt jelenünk meg egyedül úgy, hogy cselek-

vésre ajánljuk föl magunkat, itt jelenünk meg egyedül úgy, hogy valahogy mintegy Isten mellé odaállnánk, és cselekvő társai lennénk –, egyszóval ez a szakasz felajánkozás, elkötelezés. Ezt pedig egy másik ígehelyről tudjuk. Bármilyen különös is, de idetartozik. Éppen a múlt héten olvastuk a tékozló fiú példázatát. Most annak a végét szeretném idehozni. Amikor hazamegy a fiú, bocsánatot kér, mert a bocsánatot kérni kell, és visszafogadtatik, és valóban megbocsáttatik neki minden, akkor különös tünemény áll elő. Nem jönnek vele a haverok. Őt visszafogadja az atya, de a cimborák, a paráznák, a részegesek, akikkel eltékozolta a vagyont, nincsenek ott. Nem az a megbocsátás, testvérek, hogy spongyát rá, meg van bocsátva kisfiam, minden el van engedve, és folytatódik minden ugyanúgy. A megtérő fogadtatik vissza. A hazatérő állíttatik vissza méltóságába. De van ott még valaki, akinek meg kell értenie, hogy ez a fiú új életre fogadtatott vissza, hogy életre fogadtatott vissza, hiszen a megbocsátás mindig új életet ad. Akinek meg kell értenie ezt, az az idősebbik testvér. Amikor azt mondja az atya, odakint a külső sötétségben könyörögve neki, hogy gyere már be, az ég szerelmére, gyere már be: lám, elveszett és megtaláltatott, meghalt és föltámadott, új élet van itt, születésnap van, így unszolja: neked is örülnöd kellene. Ez az öröm rejtőzik ennek a kérésnek a mélyén: bocsásd meg a mi vétkeinket.

Először is öröm, mert kérhetjük ezt. Micsoda nagy dolog ez – van bűnbocsánat! Ellene mondunk a költőnek,

akármilyen gyönyörű és nagyszerű az a vers! Van bocsánat! Másodszor, nem valahol távol, Kukutyinban, egy nem létező transzcendenciában, hanem itt van, itt van a bocsánat lehetősége. Azután mi ezt a mennyei Atyától kérjük, aki-ről Jézus azt tanítja, hogy nem hiába kérünk tőle. És nem csak a kenyérrre vonatkozik ez, hogy ugyanis ha kenyeret kérünk, akkor nem követ ad. Ez a megbocsátásra is vonatkozik. Ha megbocsátást és irgalmat kérünk, vajon ostort ad a mennyei Atya? Ha elengedést kérek tőle, vajon bilincset tesz a kezemre? Ha azért könyörgök, hogy oldozzon fel a bűneim alól, vajon a kárhozatok mély gödrébe fog belelökni? Ó, nem, micsoda öröm! És ebből az örömből válik szabaddá az ember arra, hogy ő is elengedjen. Megbánta már a vétkét? – Engedd el a másoknak! Leköpött? – Engedd el neki. Bevert sárral? – Töröld le! Megalázott? – Hiszen téged Isten magasra emelt, miért mennél vissza ugyanoda és tombolnál vele? Engedd el – amiképpen mi is megbocsátunk azoknak, akik nekünk tartoznak. Ezt nem lehet másból, mint nagy szabad örömből megtenni.

Befejezésül tehát már csak arra az egy kérdésre kell még válaszolni, hogy vajon amikor elengedünk, kompromisszumot kötünk-e? Egy idős lelkész mondta nekem – megette már a kenyere javát, túl van élete delelőjén, csodálatos bölcsesség lakik benne, mert mindent látott és mindent megtapasztalt a 20. században, az pedig olyan korszak volt, hogy aki azt túlélte, rettentő dolgokat élt túl. Mondja nekem egy alkalommal, amikor dohogtam a papjaim, meg

az egyházam, meg gyülekezeti tagok, meg egyáltalán a keresztényiség felől, hogy mennyi nyomorúság, mennyi bűn, mennyi véték van itt, és nem tudunk egyesbe jönni magunkkal, röhg rajtunk az ördög, nos, ekkor azt mondta: püspök úr, nézd meg Jézust, mennyi kompromisszumot kötött! Én nyomban felhorkantam: kompromisszumot a rosszal, a bűnnel? És akkor azt mondta: nem a rosszal, nem a bűnnel kötött Jézus kompromisszumot, mert a bűnök halálát meghalta, s halálával legyőzte, nem a rosszal, mert a rosszat száműzte Isten valóságából. Kompromisszumot veled kötött – s rám mutatott. Vagyis a Miatyánknak ez a kérése nem alkut javasol itt, hogy én is elengedem, te is elengeded, én se mondom és te se mondog, én is elhallgatom és te is elhallgatod! (Jaj, de ismerős ez, ebből van felrakva Magyarország csutkavára mostan!) De nem ez a sunyi alku az, amit Jézus kérni tanít – hanem kegyelem. Amit itt kérünk, az az igazi kegyelem, mert életet kérünk, mert szabadságot kérünk, mert vonz bennünket Isten csodálatos öröme, mert megtérünk ilyenkor. És azt mondja Jézus a csodálatos példázatokban: micsoda öröm van a mennyben, amikor megkerül a százból egy, ami elveszett, micsoda öröm van a mennyben, amikor megkerül a tízből egy, ami elveszett, és mennyire nagy öröm van a mennyben, amikor megkerül a kettőből az egy, aki elveszett és meghalt – a te testvéred! Neked is örülnöd kellene. Bocsásd meg a mi bűneinket, miképpen mi is megbocsátunk azoknak, akik adósaink nekünk. Ámen.

IMÁDKOZZUNK: Köszönjük, mennyei Atyánk, hogy az elhallgatások világában is kiálthatunk hozzád. Köszönjük, hogy leoldozod bűn-adósságunkat; s mi szabadságot, elengedést, megbocsátást, örömet találunk Nálad. Add nekünk Lelked gazdagságát, hogy hálás szívvel oldozzunk föl mi is másokat bűneik alól. Oszd meg velünk örömet a megtérőn, hadd ujjongjunk mi is, ha szeretetedben újra kezdődhet egy-egy elveszett élet. Munkáld bennünk, hogy a szeretet népe lehessünk, hogy országunk ne az elkenődött bűnök világa legyen, s ne hazugságokból épüljön föl, hanem megbocsátásból. Add, Urunk, hogy mi ne az egymás adósai, hanem az egymás testvérei legyünk. Áraszd ki gyógyító kegyelmedet beteg testvéreinkre, vigasztald a gyászolókat. Krisztusban új életet szereztél. S áldd meg ma úrasztali közösségünket, hadd vegyük a csodálatos mennyei kenyeret, mely bűnbocsánatra, megújulásra és szent életre adatott. Krisztusért, hűséges kezesünkért, aki minden adósságunkat megfizette, kérünk, hallgasd meg könyörgésünket. Ámen.

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a te neved;
jöjjön el a te országod;
legyen meg a te akaratod,
amint a mennyben, úgy a földön is.

Mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma;
és bocsásd meg vétkeinket,
miképpen mi is megbocsátunk
az ellenünk vétkezőknek;
és ne vígy minket kísértésbe,
de szabadíts meg a gonosztól!
Mert tiéd az ország, a hatalom
és a dicsőség mindörökké.

Ámen

S Z A B A D Í T Á S

Lukács 11:4

Szeretett gyülekezet, kedves testvérek! A Miatyánk hatodik kérésének magyarázatakor még egyszer szólnom kell a sorrendről. Nem mintha sorrend-mániás lennék, de már láttuk korábban is, hogy bizony van jelentősége annak, hogy Jézus milyen rendben sorakoztatja a kéréseket, hogyan vezet be bennünket az imádkozás titkába és nagy csodájába, hogyan kell végigmennünk azon a rövid úton, melyen Istenhez eljutunk. Sokszor jeleztem azt is, hogy a keresztyén bibliamagyarázók miképpen mutatják meg a kérések sorrendjének jelentőségét, és néha arra is utaltam, hogy ebből olykor rossz következtetéseket is szoktak levonni. Most annyit jegyzek meg, hogy legalább Augustinus egyházatya óta divatozik az a magyarázat, hogy ennél a három kérésnél, melyek reánk vonatkoznak, mireánk irányulnak, melyekkel mi állunk Isten előtt szükségünkkel, bajainkkal, kéréseinkkel, talán az élet időrendjét is meglátjuk. Mert amikor a kenyérért könyörgünk (és pedig a mai kenyérért!), akkor azonnal itt vagyunk a jelenben, a most-nak a nagy szükségével megyünk Isten elé. Aztán amikor bocsánatért könyörgünk, voltaképpen a fölhalmozott adósságunk elengedését kérjük, vagyis visszatekintünk a múltra, a tegnapi, arra, ami elérkezik velünk együtt a jelenbe. És most, a hatodik kérésnél, vagyis a kérések második táblájában a harmadik kérésnél

a jövő felé tekintünk, s azt kérjük szó szerint: ne vezessen bennünket kísértésbe Isten, de szabadítson meg a gonosztól. Hogy ez valóban így van, hogy ilyen szépen időrendbe lehet-e szedni a kéréseinket, nem tudom. Azt tudom, hogy Augustinus egyházatya nagyon szeretett mindenben hármat felfedezni, a múltat, a jelent, a jövőt, mindenben a Szentháromságot látta, és így ezt is tudta a Szentháromságra magyarázni. Én nem vagyok ennyire mélylátású és bölcs, inkább csak azt jegyzem meg, hogy azt minden kérésnél láttuk, hogyan függ össze egyik a másikkal, hogyan tartoznak össze. Láttuk tehát azt is, hogy miközben Jézus imádkozni tanít bennünket és megmutatja az imádság nagy csodáját, aközben valóban elhelyez bennünket Isten csodálatos országának a távlatába, amely ország eljövendő. Megtanít bennünket arra is, hogy amikor kimondjuk Isten nevét – mennyei Atyánk –, akkor szentség árad ránk és tökéletes isteni jóakarat. Így tehát most nem sok értelme van annak, hogy kiporciózzuk az imádság további kéréseit, hogy ugyanis ma mondom a kenyér kérését, mert azt mindennap mondani kell, vagy ha nagyon feltódul bennünk az elrendezetlen múltunk, akkor elővesszük a bocsánatnak a kérését is, és ha arra gondolunk, hogy lépni kell valamerre, mert a jövő felé nézve él az ember, akkor pedig elővesszük ezt a mai kérést: ne vígy minket a kísértésbe, de szabadíts a gonosztól. Jézus ugyanis nem húzza szét időben a kéréseket, hanem arra tanít, hogy az imádság rövid út, általa azonnal Istennél vagyunk, és ha Istennél vagyunk, akkor

mindent oda kell vinni. Akkor imádkozunk igazán, amikor mindent odaviszünk Istenhez, és nem úgy imádkozunk, hogy: mennyei Atyám, ma elmondtam a mai napra valót, elmondtam, hol szorít a cipő, légy szíves, segíts rajtam, a többit majd holnap megbeszéljük, az még ráér. Érezzük mindenik kérésnél, hogy ezek nem ráérős kérdések. Nem ráérős kérdés az éhes ember számára: van-e eledele. Nem ráérős kérdés a vétkekben, a bűn-adósságokban gyöttrődő ember számára: fölszabadul-e, kioldódik-e. És a kísértés sem ráérős kérés, nem beszélve a gonosztól való megszabadulásról.

Azt azonban bizonyosan mondhatjuk, és ebbe beleértem a többi kérést is, hogy ez itt a Miatyánknak a legalázatosabb kérése. Ne vígy minket kísértésbe! Nagyon-nagyon alázatos kérés ez. Részben azért, mert bár folyamatosan és szüntelenül küszködünk és harcolunk a kísértésekkel, mégsem vagyunk hősök. Ezt fejezi ki ez a kérés. A keresztyén ember hivatása az, hogy a Krisztus iskolájában megtanuljon harcolni. Pál apostol nem egy levelében buzdít bennünket arra, hogy öltözzük föl az Isten fegyvereit, azokat a csodálatos kegyelmi eszközöket, melyekkel megolthatjuk a gonosz minden tüzét, elháríthatjuk az ellenünk irányuló csapásokat, ellenállhatunk a gonosznak (Efézus 6). Ezek a lelki fegyverek biztosítanak minket, és ha velünk vannak, nem nekünk kell futnunk, hanem majd a gonosz fut el előlünk (Jakab 4,7). Ne vígy minket kísértésbe – mondjuk mégis, mert nem vagyunk hősök. Leginkább és talán

legjobb esetben úgy van ez, hogy inkább megfutamodunk. Talán átéltük már, hogy szorult helyzetből, bizonytalanságból, kétségből, amikor az szorított, hogy megtegyünk vagy ne tegyünk valamit, rálépjünk-e egy útra vagy sem, kinyújsuk-e a kezünk valamiért vagy sem, nos, ilyenkor, megfutamodtunk, mert ahogy mi, magyarok szoktuk mondani: szégyen a futás, de hasznos. Bizony, sok-sok kísértésünk-ből menekedünk így ki. Megfutamodunk. Nem vagyunk hősök, nem vagyunk erősek, nem vagyunk állhatatosak, de legalább van ez az egy eszközünk. Elszaladunk, s a kísértő csak a hátunk közepét látja. De ha már Pál apostolra hivatkoztam, aki felsorolja a hit fegyvereit, ha azokat számba vesszük, a sisakot, pajzsot, mellvértet, kardot, sarut, csak egy fegyvert nem találunk ott, mégpedig azt, ami a hátunkat védené. Nem lehet tehát megfordulni és elfutni, ugyanis az életünknek iránya van, tart valamerre, és a kísértéseknek éppen az az egyik nagy csele, hogy letérjünk arról az útról, amelyik Istenhez vezet. A kísértés föltartóztat bennünket. Mert a kísértő is tudja – ha nem érti félre senki, így mondom: ebben tökéletesen egyetért Jézussal –, hogy keskeny az az út, amely az életre vezet, és sok nehézség van azon az úton, míg eljutunk Istenhez (Mt 7,14). Sok ott a próbatétel és a küzdelem. De csak a keskeny út vezet életre. Ha csak nagy léptékekben idézzük fel azokat az eseményeket, amikor Isten kiszabadította népét Egyiptomból és elindultak az ígéret földje felé (és ez jelképe az Isten országára meghívott életeteknek), azt látjuk, hogy ak-

kor bizony sokszor akartak megfordulni. Vissza a húsos fazekakhoz, Egyiptomban jobb! Megtámadják Istent, aztán Isten szent emberét, és megvádolják: miért hoztál bennünket ide szép ígéretekkel, itt fogunk elpusztulni mind, mert itt nincsen semmi! Dávidnak is ezt mondják jóakarói: a gonoszok kifeszítették az íjat, rátették az idegre a nyilat és lövöldöznek rád a sötétben, lézerszemük van, lövöldöznek, hogy az igazat agyonlőjék. Fuss, menekülj ki innen, hagyd abba, add föl! (Zsolt 11,1-2) Milyen nagy alázat szükséges, hogy tudjuk mondani: ne vígy minket kísértésbe! Mert harcolnunk kell, de nem vagyunk hősök. Mert nemet kell mondani, de milyen nehezen tud nemet mondani az ember. Mert ellen kell állni – mégpedig jézusi módon, alázattal, csapásokat elhordozva, mindent, de mindent kibírva. De, jaj, mi már meg is fordultunk.

Ne vígy minket kísértésbe! Ezzel azt is kimondjuk, s ez is hozzátartozik az alázathoz, hogy megkísérthetők vagyunk. Elemi kezdők vagyunk mi még a Krisztus iskolájában, gyenge diákok, folyamatosan korrepetálásra szorulunk, fejlesztő osztályba kell beiratkoznunk, mert amit tegnap, meg ma reggel megtanultunk, azt a következő pillanatban nem tudjuk, elfelejtettük. Kísérthetők vagyunk. Nemcsak hősök nem vagyunk, hanem bölcsék sem, mert a bölcs a más kárán is tanul, mi meg még a magunkén sem tanulunk. A kísértés olyasmi, mint valami megpróbáltatás, merthogy ördög őfelsége újra meg újra próbálkozik velünk. A görög eredetiben egyébként a *peiraszmosz* szó áll,

s a kísértés pontosan ezt is jelenti, az újbóli próbálkozást. A kísértő nem hagy békén. Mondtál már nemet kísértésre? Biztos. És vajon békét hagy most már, megértette, hogy veled nem próbálkozhat? Elfutottál már rossz elől? Bizonyal. S nem liheg mégis a sarkadban? Elhárítottál már nagy-nagy veszedelmet magad feje felől, magad szívéből, magad életéből vagy másokéból? És nem elpattant a győzelem, mint a május elsejei lufi, és nincs a diadalból semmi? Bizony, a kísértő ott van, s újra meg újra kísérletezik veled! Milyen találó a magyar szó is: megpróbál, kipróbál. És ahogy egy régi magyar prédikátor mondja: a kísértés kémlelőszere mindig a rossz, ami a kísértés idején jónak mutatja magát. Ez a kísértő kémlelőszere. Simon, Simon – mondja Jézus –, a Sátán kikért benneteket, hogy megrostáljon, mint a búzát. De én imádkozom értetted. (Lukács 22,31-31) Nagy rázatás a kísértés.

Mint amikor kémcsőbe tesznek egy anyagot, ráeresztenek egy másik anyagot, aztán rázzák, lötykölik, méregetik, hevítik, párolják – kísérleteznek vele. Milyen véghetetlenül kiszolgáltatott az ember, milyen véghetetlenül gyengék is vagyunk, amellet, hogy nem vagyunk hősök. Kísérletezgetnek velünk, ahogyan Jób életében látjuk. És itt aztán még nagyobb mélységbe megyünk. Mi történik Jóbbal? Kísérletezik vele az ördög. Előbb elveszi a vagyonát. Nagy próbatétel az. Aztán elveszi a gyermekeit. Iszonyatos tragédia. Aztán lenyúzza a bőrét, rühes lesz. Majd ráküldi a feleségét, aki azt mondja neki: átkozd meg az Istent és halj

meg. Aztán jönnek a barátok, akik vigasztalás örvén csodálatos teológiai eszme-futtatásokat tartanak, de miről is – a maguk pökhendi igazáról? Ne vígy minket kísértésbe, ne engedd, mennyei Atyánk, hogy a kísértő kémcsőbe rakjon bennünket, ránk eressze a rosszat, ami jónak látszik! Kérve kérünk, óvj meg ettől! Mert hogy is szoktunk visszatekinteni bűnbánattal, töredelemmel azokra az élethelyzeteinkre, pillanatainkra, amelyekbe belebuktunk, amikor nem tudtunk nemet mondani, nem tudtunk megállni, amikor elcsúsztunk, és engedtünk a kísértésnek? Ilyen egyszerűen hangzik ez, visszatekintve: „Pedig azt hittem, hogy jó lesz!” Ennyi az egész. Pedig azt hittem, hogy jó lesz, pedig azt gondoltuk, hogy az a jó, pedig úgy véltük, hogy azt kell tenni. De akkor már a rossz vigyorog az arcunkba, akkor már veszítettünk, akkor már ránk ég az életünk, s mit ér utólag visszatekintve mondogatni: pedig jónak tűnt?! Pedig jót akartam?! Milyen sokszor védekezünk ezzel is: jót akartunk! S aztán magyarázzuk magunknak saját ítélőszékünkön, s mentegetjük magunkat, mert jót akartunk. A szándékot azért – dűnnyögjük – mégis méltányolhatná valaki, Isten is méltányolni fogja a jószándékot. De most az imádság rövid útján menekülünk Istenhez, vagyis előre menekülünk – és bevalljuk, hogy nem vagyunk hősök, nem vagyunk bölcsék, bevalljuk, hogy megkísérthetők vagyunk, bevalljuk, hogy a kísértő okosabb, mint mi, bevalljuk, hogy újra meg újra próbálkozik velünk, és kérjük, hogy győzelmet ne vehessen rajtunk: ne vígy minket a kísértésbe!

A múlt alkalommal József Attilát idéztem és vitába szálltam vele. Nem volt nehéz. Idéztem: „Tudod, hogy nincs bocsánat, hiába hát a bánat” – aztán mondtam, amit prédikátornak kell ilyenkor mondania, hogy dehogyis nincs, dehogyis nincs bocsánat, hiszen van! Most azért, hogy némi igazságot tegyünk ennek a zseniális költőnek, hadd olvassak fel egy-két sort egy másik verséből, ami a mai kéréshez vág. Azt mondja József Attila egy versében, gyermekkorára visszaemlékezve (az egyik filológus szerint talán éppen arra, amikor kis ferencvárosi proli-gyerekként a Kálvin-téri gyerek-istentiszteleten hallott tanítást, és erre emlékszik vissza, hogy tanítják neki, mi a rossz és hogyan kell a rossztól szabadulni): „bűnről fecseg, ki cselekedni gyáva”. Majd így folytatja: „Én nem tudtam, hogy annyi szörnyűség barlangja szívem... Most már tudom, s e rebbentő igazság nagy fényében az eredendő gazság szívében mint ravatal feketül!” Imádkoznunk kell, kérnünk kell, ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól. Mert amilyen alázatos és mindent megvalló ez a kérés, annyira reménykedő is. Ebben tehát mégis Augustinus egyházatyának mindenképpen igazat kell adnunk, hogy a jövődőbe is elvisz bennünket ez a kérés.

Éppen ezért is mondjuk ezt, hogy eljussunk a jövődőbe, éppen azért mondjuk, hogy ne forduljunk meg az Istenhez vezető úton, éppen azért kell ezt kérnünk, hogy ne hátráljunk meg, ne meneküljünk vissza a létrontásba, s ne restüljünk meg Isten felé igyekezni. Szabadíts meg a

gonosztól! József Attila versének fényében kell ezt mondanunk – s azért is idézem őt, hogy ne mondhasssa senki, hogy mi, szigorú kálvinista teológusok mindig mindenütt csak bűnt látunk, és mindig feketének látjuk a világot. Hogy mondja a költő? – hadd olvassam még egyszer: „az eredendő gabság szívében mint ravatal feketül” – ezt a költő mondja. Mélységes belátás van ebben, s erről egyébként Isten Igéjében mindenütt olvasunk. Sokszor mondja az Ige, hogy gonosz a jelenvaló világ, meg arról is beszél az Ige, hogy gonoszak az emberek, meg arról is, hogy a szemünk is tud gonosz lenni, sőt Jézus azt is mondja: gonosz a szív is, mert onnan jön ki minden gonosz. Szabadíts meg a gonosztól! Igen, szabadítást kell kérnünk, nemcsak a kísértésektől való megóvatást és megtartatást, hanem szabadítást is.

Itt Jézus igen erős szót használ, így lehetne talán a leg-egyszerűbben visszaadni: *ránts ki minket* a gonoszból. Mint amikor elmegyünk valahova kirándulni. és a gyerek kiül a sziklaperemre, neki ez játék, vagánykodás, és már billenne is, és ekkor valaki utánakap és visszarántja az aláhullástól. Mint amikor valaki bukna át egy korláton, és odakapunk, visszahúzzuk. Mint amikor valaki tűzzel játszik, és kiverik a kezéből egy gyors mozdulattal. Félrerántjuk, eszméltetjük, rákiáltunk valakire, aki nyakig ül a bajban, de nem veszi észre, és mi nem tudunk mást tenni, ráordítunk, hogy térjen már magához. Szabadíts meg a gonosztól, ránts ki

bennünket a gonosznak ebből a rettenetes valóságából. Gyakori kérdés ez, mert gyakori helyzet ez, hogy eláraszt bennünket, elborít minket a gonosz, és akárhova fordulunk, mindenütt azt látjuk. Szoktam példálózni a mai Magyarországgal. Valóban, nincs olyan reggel, amikor kivesszük a postaládából az újságot vagy bekapcsoljuk az internetet, hogy megnézzük a híreket, hogy ne azt olvasnánk: letartóztatták, elvitték, lecsukták, előzetesben van, nincs már hely a börtönökben... – miféle gonoszság uralkodik itt? Hogy már akiket mégis úgy valakinek tartottunk volna, már azokról is ezt halljuk, már azok kezén is burjánzik a korrupció, akik eminens helyen a felelősei, hogy ez ne legyen így. De hát kifelé könnyű mutogatni, meg legyintgetni, meg totózni, hogy ki lesz a következő. Menjünk most befelé, magunkhoz! Mennyi mindennel van rakva az ember lelke!

A múlt alkalommal feljegyeztem a vázlataim közé, de aztán elhagytam: az egyik egyházatya mondja, hogy amikor azt kérjük, bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátjuk azokat a vétkeket, amelyeket ellenünk elkövettek, mi is elengedjük – ahogy Lukács mondja – azokat a bűnadósságokat, amelyeket velünk szemben halmoztak fel, akkor – mondja ez az egyházatya – jaj de nagy bajt idéz a fejére az, aki ezt úgy kéri, hogy közben a szívében bosszúvágy ég, nagy jajt idéz a fejére, aki úgy mondja ezt a kérést, hogy közben ő nem akar megbocsátani. Mert ez is rossz, ez is gonosz. Milyen borzasztó, ha az ember, aki

gyötrődik a mások bűnétől, szenved a kísértések között, jajong, mert nincs hova mennie ebben a világban, mert itt már egy talpalatnyi hely nincs, ahol az igaz ember megállhatna – csak éppen önmagát nem látja úgy, hogy ott valami baj lenne. Ezért mondtam a múlt alkalommal, hogy a bűnnek az egyik nagy trükkje, hogy a végén elhisszük magunkról: nem vagyunk bűnösök. Szabadíts meg a gonosztól! A tudósok sokat vitatkoznak, hogy ezt most a gonoszra kell érteni, Sátán öfelségére, ahogy Kálvin mondja: Isten majmára, vagy a gonoszra általában? Ugyanis az a főnévrag, ami itt áll, mind a két lehetőséget magában hordozza. Én nem dönteném ezt el, inkább azt mondom: mind a kettőtől, a kísértőtől is, aki embergyilkos volt kezdettől fogva, ahogy János apostol mondja levelében, és a rossztól is, ami itt van, ami körülvesz, ami olyan talányos és megfoghatatlan, amire – ahogy egy filozófus mondja – csak azt tudjuk mondani, hogy már ott van, mindig ott van, szinte mindent megelőz. Szabadíts meg a gonosztól!

Csodálatos ígéreteink vannak! Amikor Jézus így tanít imádkozni, és amikor az ő szava nyomán ezt a kérésünket a csodálatos fenségű, örökké szent és jót akaró mennyei Atya elé vesszük, ezt ígéret alapján tesszük. Péter apostol a gyötrődő keresztyéneknek azt írja, hogy amikor szenvednek és sok rosszat látnak, idézzék fel Lót példáját. Ahogyan Lótot kiszabadította Isten a pusztulásra ítélt Sodomából, akképpen szabadít meg minket is, mert meg tudja szabadítani az Úr az igazakat (2Péter 2,7). Meg tudja szabadítani

az Úr az igazakat. Nem lehetetlent kérünk, hanem Isten akarata szerint valót kérünk. Amikor Kálvin azon tündök, hogy kell-e nekünk egyáltalán imádkoznunk, hiszen Jézus is azt mondja, tudja Isten, mire van szükségünk, és meg is adja nekünk azt, és már akkor megcselekszi, amikor mi ki se mondtuk a szót, miért imádkozunk hát? – nos, azért, mondja Kálvin, hogy hozzákössük magunkat Isten akaratához. Szabadítás a gonosztól – ezt akarja Isten.

És legvégül hadd mutassam meg ennek a kérésnek a legnagyobb drámáját, azt a drámát, melyben egyszer s mindenkorra, mindent eldöntő módon elvégezte Isten, hogy akik hozzá igyekeznek, akik nem hátrálnak meg az úton, akik nem fordulnak meg a kísértések közepette, és nem szaladnak a kísértés elől, hanem Istenhez folyamodnak, azokat megtartja. Isten Jézus Krisztus keresztyénél végezte ezt el. Mit hallunk a keresztyénél? Ezt kiáltozzák Jézusnak: szabadítsa meg magát, ha tudja! Így gúnyolták, kísértvén őt – mondja az evangélista. Kísértették Krisztust, hogy szabadítsa meg magát. Hiszen ez mindent összeporlaszt! Arra kísértik, hogy szabadítsa meg magát a rossztól? Ilyen nincs! Nincs is, és mégis van, itt, a keresztyénél mégis van. Egyetlenegyszer. Itt most nem vétetik el a keserű pohár. De ez az egyszer egyszer s mindenkorra szól! Csak ott, akkor és egyszer Krisztus nem szabadította meg magát, csak ott és akkor és egyszer Krisztus nem engedett sem valóságosan, sem elvontan annak a készítésnek (mely ott

kísértés volt), hogy kioldja magát a rosszból. És így végezte el, így szerezte meg, így hozta el számunkra a szabadítás igazi és szilárd alapját. Azt olvassuk a zsoltárban, ahol Dávid jövendöl: mert az Úr igaz, igazságot szeret, és az igazak látják az ő orcáját! Azt az igazságot hozza itt Isten, ami nem a miénk, azt az igazságot közli újra, amit mi elvesztegettünk, azt az igazságot kapjuk, amelynek a helyére bevonult a gonosz. A régiek azt mondták a rosszról, hogy semmi más, mint *privatio boni*, a jónak a hiánya. A jót most Krisztus visszaszerezte nekünk – mindhalálíg való engedelmségével, még a szabadításra buzdító kísértésnek is ellenállva, önmagát nem szabadítva, hanem önmagát a szabadító Isten kezébe letéve. Ha tehát, testvérek, az imádságnak ezt a kérését mondjátok: ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól, csatoljátok hozzá szívetekben azt a csodálatos biztatást is, amit az apostol mond: megtudja szabadítani az Úr az igazakat. S csatoljuk hozzá a Krisztus győzelmét – őérette bizton meghallgat minket a mindenható Atya! Övé a dicsőség örökkön örökké! Ámen.

IMÁDKOZZUNK: Mennyei Atyánk, a szenvedésében engedelmes, kísértésekben győzedelmes Krisztus által jövünk hozzád. Megvalljuk, sem erőnk, sem kitartás nincs bennünk, hogy ellenálljunk a rossznak, hogy megfutamítsuk! Adj erőt: nehogy meginogjunk feladva a hit szép harcát! Óvj a kísértésektől, szabadíts fel minden gonosz alól! Küldd el Lelked segítségre, mert csak ő önthet

bátorságot szívünkbe, ő feddi meg a világot bűn, igazság és élet tekintetében. Hadd lássuk: nincsen kárhoztatásuk azoknak, akik a Krisztus Jézusban vannak. Taníts Lélek szerint járni. Így kiáltunk hozzád népünkért, mely annyi bajban és rosszban vergődik. Jaj, mindenki azt teszi, amit maga jónak lát, de csak nyomorúságot szerez vele. Vezess igazságra, szentségre, tökéletességre. Krisztusért, aki minden kísértést legyőzött, és helyettünk minden rosszat magára vett, kérünk, hallgasd meg ezt a mi kérésünket. Ámen.

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a te neved;
jöjjön el a te országod;
legyen meg a te akaratod,
amint a mennyben, úgy a földön is.

Mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma;
és bocsásd meg vétkeinket,
miképpen mi is megbocsátunk
az ellenünk vétkezőknek;
és ne vígy minket kísértésbe,
de szabadíts meg a gonosztól!

**Mert tiéd az ország, a hatalom
és a dicsőség mindörökké.**

Ámen

Á M E N !

Máté 6:13

Kedves testvérek! Amikor elkezdtük a Miatyánk olvasását és magyarázását, valaki megkérdezte, hogy miért nem Máté evangéliumából olvasom az imádság szövegét. A kérdésről ma bővebben kell szólni. Lukács evangéliumában nem olvasható a Miatyánk záró része, az úgynevezett doxológia. „Tied az ország és a hatalom és a dicsőség!” – ezt nem olvassuk Lukács evangélistánál. Így nyilván a kérdés arra irányult, hogy mit fogok majd tenni, amikor a Miatyánk végére érkezek. Én tudtam, hogy mit fogok tenni. Fölölvonom azt, ami Máténál áll. És ezzel egyúttal alkalmat is kapok arra, hogy egy olyan bonyodalomba vezessem be a gyülekezetet, ami talán sokakat nem izgat, mégis, azt hiszem, néhány szó erejéig érdemes róla szólni, mert sok mindet meghatároz keresztyén gondolkodásunkban, más keresztyénekhez való viszonyunkban, de leginkább egész imaéletünkben. Egyszerűen tehát Lukács evangélistánál nem olvassuk a záró formulát, amit Máténál találunk, amit azonban mi – legalábbis mi, reformátusok – mindig mondunk is. Azok viszont, akik esetleg jártak római katolikus misén, észrevehették, hogy a Miatyánkot a záradék nélkül mondják, hanem a pap egyedül mondja a doxológiát. S valóban így van, a középkorban a római katolikus egyház nem használta közimádságként a Miatyánknak ezt

a záró formuláját, mint ahogy aztán a lutheránusok sem használták, ők a német misében, amit Luther alkotott, egy antifónában helyezték el. A gyülekezet csak odáig mondta, ameddig a legutóbbi alkalommal olvastuk: ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól. Ámen. Jön tehát a kálvinista plusz – ha szabad ezt mondani, hiszen van kálvinista plusz, ami nem hozzátoldás a bibliai szöveghez, hanem a teljes szöveg komolyan vétele.

Ennek a különbségnek a magyarázata abban van, hogy a legelső újszövetségi kéziratokban nem szerepel a doxológia. A középkorban aztán nem kevés vita nyomán úgy döntöttek, hogy ha bizonyos kéziratokban nem szerepel, akkor a Miatyánkot csak addig mondják: szabadíts meg minket a gonosztól. Jön tehát a református plusz. De mi is ez plusz? Legelőbb azt kell látnunk, hogy a Miatyánknak ez a záró része nem szokatlan korábról. A lekióban Dávid gyönyörű imádságát olvastam fel a Krónikák könyvéből. A megöregedett Dávid, aki nagyon szeretett volna templomot építeni, de nem építhetett, úgy döntött, hogy mindent előkészít a templom megépítésére, hogy az utóda mindent úgy kapjon meg, hogy szinte csak össze kelljen tennie a kockákat. Micsoda szép utódlás ez! Dávid leköszön a hatalomról, és úgy adja át az országot, hogy minden a helyén van, nem kell futkosni, honnan szedjék össze, amire szükség van. Lehet így is uralkodni, lehet így is leköszönni a hatalomból.

De nem ez a lényeg, hanem az, amit ebben a csodálatos, magasztaló imádságban hallottunk. Dávid szinte túlcso-

duló, túláradó módon magasztalja, dicsőíti Istent. Ekkor hangzanak el azok a kifejezések, melyeket a Miatyánk záróformulájában is hallunk. Tiéd a nagyság, tiéd a hatalom, tiéd a dicsőség, tiéd az örökkévalóság, tiéd a méltóság, minden, ami a mennyen és a földön van, tiéd az ország, te magasztalod fel magadat minden fejedelmek felett. Ezt hagyományos nyelven doxológiának, magasztalásnak, dicsőítésnek nevezzük. Dávid mindent megköszön Istennek, mert mindent Istentől valónak tud. Azt a csodát is, hogy úgy köszönhet le a hatalomból, úgy adhatja át utódjának az országot, hogy épségben megőrizte. Megköszöni azt a nagy csodát is, hogy az ő népe minden kényszer, erőszakoskodás nélkül – mert nem kellett az adókat srófolni, nem kellett a fináncokat és a végrehajtókat kiküldeni –, önként és szabadon összehozott mindent, ami a templom megépítéséhez szükséges. És azt is kimondja Dávid, hogy ő és népe képtelen lett volna szabad, jó akaratából megtenni ezt. Istennek köszöni meg az ihletet, Istennek köszöni meg a szívek jó szándékát. Koldusok vagyunk – mondja imádságában –, jövevények vagyunk, zsellérek vagyunk, mint ahogy minden ősök az volt. Mindent tőled kaptunk, és mindent a te kezébe teszünk le.

Ebben a csodálatos magasztalásban hangzanak el azok a kifejezések, melyeket Máté evangéliumában is olvasunk, mikor Jézus befejezi az imádságot. A tudósok azt mondják, hogy ez tulajdonképpen az ámen-nek, az „úgy legyen”-nek, az imádság végső szavának kibővített formája.

Igen, a régi kegyes zsidó ember mondhatta azt, hogy ámen, de mondhatta azt is, hogy tied az ország, a hatalom, a dicsőség, a méltóság, a nagyszerűség – így magasztalta Istent. Ám ez az utóbbi gyakorlatilag az „ámen” kibővítése – vagy fordítva, az „ámen” a dicsőítés egyszavas összefoglalása. És ez máris sokra tanít, nevezetesen arra, hogy ezt a szót, hogy ámen, nem lehet csak úgy akármire mondani. Pedig mondjuk – mit mondjuk: használjuk! Még a mindennapos beszédben is. Ha valaki kér valamit, ámen! – vágjuk rá, értve rajta: legyen úgy! Valaki előterjeszt egy gondolatot, megvitatjuk, megbeszéljük, majd kimondjuk: ámen! Valamit minősítünk, egyetértünk, s azt mondjuk: ámen. Igen, persze ezt jelenti a szó: úgy legyen. De vajon, testvérek, mondhatjuk mi ezt csak úgy, akármire, vajon használható ez a szó a helyeslésre úgy általában? Hát miért nem mondjuk inkább az indiánregények törzsfőnökének szavával, hogy: uff! – ez is ugyanazt jelenti?! Ámen. Lám, amikor Dávid túláradó módon dicsőíti Istent, vagy amikor Jézus a Miatyánk kérései után odailleszti ezt az Istent magasztaló formulát, mégsem arról van szó, hogy csak úgy jóváhagyjuk, legyen úgy. Hát kik is vagyunk mi, hogy jóváhagyjuk? Jóváhagyjuk, hogy Istené az ország, jóváhagyjuk, hogy Istené a hatalom, jóváhagyjuk, hogy Istené a dicsőség? Beleegyezzünk?

Ezt a gondolatot most egy pillanatig függesszük föl, tegye el pár percre mindenki a szívében ezt a kérdésemet, hogy az ámen beleegyezést jelent. Most még ne feleljünk

rá gyorsan, hanem nézzük meg azt, amit ennek a hasonlóságnak a kapcsán szoktak mondani, és nem is akarjuk. Nagy és komoly emberek szokták mondani, hogy ha tüzetesen végigolvassuk az Újszövetséget, s különösen az evangéliumokat, és azt keressük, hogy mi az a különös valami, ami a keresztyénségben újat jelent, újat jelent a zsidósághoz képest, újat jelent a nagy vallásokhoz képest, a görög, a latin, a keleti vallásokhoz képest, akkor – nincs ott semmi új. Némelyik tudós, miután valóban tüzetesen és alaposan megvizsgálta az Újszövetség elemeit, erre a következtetésre jutott. Hadd utaljak az egyik legnagyobbra, aki a porosz királyi akadémia elnöke volt az első világháború előtt, nagy egyháztörténész és nagy tudós, Adolf von Harnack. A keresztyénség lényege című előadásaiban, amit 1900 januárjában tartott a berlini egyetemen 1200 diáknak, azzal a tétellel állt elő, hogy ha megnézzük az Újszövetség szövegeit, hogy mit tanított és mondott Jézus, azt vesszük észre, hogy az Ószövetséghez képest semmi új nincs benne. S lám, ha szeretnénk egyetérteni Harnackkal, itt is van a kezünkben a bizonyíték. Dávid imádságában hosszú-hosszú szakaszokat olvasunk így: tiéd, Uram, az ország, tiéd a méltóság, tiéd minden hatalom, tiéd minden felség, tiéd minden dicsőség, minden a kezében van, mindet tőled kaptunk! Mintha Jézus csak egyszerűen, rövidítve mondaná ugyanezt: tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség. Mintha Jézus spórolna a szavakkal, mintha minket, sietősen imádkozókat segítene, mert mi már nem tudunk úgy ára-

dozni, ahogy Dávid. Mintha Jézus előre látná, tudná, hogy a modernnek már csak esszenciákat mondanak. Mintha valamiféle Reader's Digest lenne az Újszövetség. Divat lett mostanában Magyarországon is, hogy a nagy klasszikus regényeket megrövidítik, mondván, nincs az embereknek ideje olvasni. Mintha Jézus is egy efféle posztmodern író lenne, aki ugyan már nem bír regényt írni, de Gárdonyi Géza Egri csillagok c. regényét kiherélni még tudja. Írni nem tud, de a Háború és béke négykötetes regényét egy kötetre le tudja rövidíteni. Mintha Jézus is így járna el, tudván, hogy mi 2010-ben sietősen fogunk imádkozni, elkapkodva fogunk imádkozni, s nem úgy, mint Dávid, szépen, fenségesen, magasztosan, hanem csak így röviden: tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség, úgy legyen – beleegyezőnk, ámen.

Azért karikíroztam ezt, testvérek (talán éreztétek, hogy ironikusan beszélek), merthogy valóban kérdés, hogy így van-e? S bizonyos értelemben ez így van. Az Újszövetségben nincs új törvény, Jézus nem írja felül a tízparancsolatot, az Újszövetségben sem más a hűségnek, a szeretetnek és az irgalomnak a nagy életrendje, mint amit az Ószövetségben olvasunk. Az Újszövetségben nem olvassuk, hogy Isten mást akarna tőlünk, mint amit megannyiszor követelt a prófétákon keresztül. Tegnap olvastuk a gonosz szőlőműnkások példázatát Lukács evangéliumában, mely arról szól, hogy Isten újra meg újra elküldi a szolgálait, a prófétákat a szőlőműnkásokhoz, hozzánk. Isten nekünk árendába adta

ezt a világot, és azt üzeni, hogy adjuk ki a neki járó részt. A köteles szeretetet pedig ez (ahogy Pál mondja): senkinek semmivel ne tartozzatok, csak egymást szeressétek. De az egyik prófétát elkergetik, a másikat beverik a száját, a harmadikat be se eresztik. Ekkor azt mondja a szóló ura: elküldöm a fiamat, ha őt meglátják, becsülni fogják. Ez Krisztus. Mondhatnánk tehát nyugodtan: nincs itt semmi új. Ha nem forgatnák ki a szavaimat, mert egyszer ezt már kiforgatták, idéznék egy másik tudóst is, egy hollandot, aki azt mondta, hogy az Újszövetség nem egyéb, mint széljegyzet az Ószövetséghez. Ilyeneket is szoktak mondani a 20. században itt-ott némely tudósok.

Azonban az a probléma Adolf von Harnackkal is, meg ezzel a holland tudóssal is, meg mindazokkal, akik ezt így nézik, hogy valamit nem vettek észre. Mi az, amit nem vettek észre? Nevezetesen azt, hogy az Újszövetségben *maga* Jézus az új, ő az új – ezért van Újszövetség, mert Isten az örökkévaló fiút küldi el hozzánk. És, valóban, minden szónak megtalálható a megfelelője az Ószövetségben, meg még a többszöröse is, de Jézus új, ő az új, és amire ő most bennünket megtanít, az éppen őáltala és őrajta keresztül új. Mit mond Jézus, amikor imádkozni tanítja az övéit? – Amikor imádkoztok, ne legyetek bőbeszédűek, mint a pogányok, akik azt hiszik, hogy azért hallgatja meg őket az Isten, mert hosszan és szépen beszélnek. Amikor imádkozol, menj be a te belső szobádba, zárd magadra az ajtót, és add elő szíved kéréseit, és a te Atyád, aki titkon van,

megadja azt neked nyilván. Azt mondja Jézus – amit én a magam gyarló szavaival próbáltam itt megfogalmazni: rövid utad van Istenhez. És a lehető leggyorsabb utad az Istenhez: ez maga az imádság.

S ha erre is azt mondaná valaki, hogy nincs benne semmi új, akkor erre azt felelem, dehogynincs benne új, éppen Jézusban látjuk ezt. Ő mindig az Atyánál van, odáig elmenően, hogy ilyeneket mond: aki engem lát, az Atyát látja. Vagy az én kenyerem az, hogy megcselekedjem az Atya akaratát, ezért vagyok, ezért élek, ezzel táplálkozom. Vagy azt mondja: aki engem hallott, az Atyát hallotta, azt hallotta, aki engem küldött. Ez abszolútum, ez felülmúlhatatlanul más. Nem a szavak számítanak, nem a filológiai pontosság számít, nem az a kérdés, hogy ki tudjuk-e mutatni, hogy Jézus előtt már ezer évvel Dávid király hogyan mondta ki szívének feltóduló érzéseit, hanem az, hogy Jézusban maga az isteni jön hozzánk. És így értjük, hogy ez a három egyszerű szó: tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség, nem is azt bővíti vagy szűkíti, amit oly sok más imádságban is hallottunk, hanem azt hangsúlyozza, hogy tiéd.

A Miatyánk első nagy szakasza kéréseket sorakoztatott. Hat kérést mondtunk Isten akaratáról, Isten országáról, Isten szentségéről, mindennapi életségünkről, a bűnök-ből való kioldozásról és a gonosztól való megszabadulásról, vagyis az élet alapvető kéréseit mondtuk ki. Egyszerűen, világosan, tömören. A végén pedig állítások vannak. Ez pedig azt jelenti, hogy aki a Miatyánkot mondja, és a teljes

formájában mondja, a kálvinista plusszal együtt mondja, már úgy mondja, mivel a végén ezeket állítja, hogy Istent dicsőíti, tehát azon a szilárd és biztos meghatározottságon áll, melyen megállva eltéveszthetetlenül és boldog bizalommal mondhatja kéréseit. Ez is új, ezt én abszolút újnak nevezem, mert ez nem pusztán retorika. Minden retorika azt tanítja, hogy akihez szólunk, akit meg akarunk győzni, aki felé kérésünk van, akitől várunk valamit, azt először elismerésünkben kell részéssíteni. Ezt hívják *captatio benevolentiae*-nek, a hallgatóság jóindulata megnyerésének. És ha megnézzük a klasszikus imaformákat, meg azt, ahogy általában mi is imádkozunk, azt látjuk, így is van ez rendjén. Istenhez megyünk, és imádságunk szavával elmondjuk a köszönetünket, a köszönetünkkel együtt elmondjuk, hogy Isten mindenható, Isten szentséges, Isten hódolatra méltó, és majd aztán jönnek a kérések. Milyen bátor Jézus, amikor azt mondja: vidd egyenest az összes kérésedet Istenhez – az összes kérésedet. S majd a végén elmondod, mi volt az a készség, mi volt az az indulat, mi volt az a bizalom, amely képessé tett téged arra téged, 21. századi, keveset imádkozó, bizalmatlan, sok mindent megpróbáló, sokfelé gyanakvó embert, hogy a legalapvetőbb kéréseidet Isten elé vidd. Így hát, testvérek, a Miatyánk végén állítások vannak, a Miatyánk végén, a doxológiában jelentjük be azt, hogy ki az az Isten, akihez mi imádkozunk.

És hogy ki ez az Isten, most ilyen egyszerűen írható le: az, akié minden. Övé az ország, övé minden, ami ezen a

világon van, mert ő teremtette, mert ő mindennek dicsőséges ura – tehát én is az övé vagyok. Övé minden hatalom – mondom, és mondanom kell nekem, hatalmaskodó embernek, aki itt a modern korban istent játszik, és önmagának teszi föl a szinte megválaszolhatatlan kérdést, amit olyan rosszul szoktunk megválaszolni: megtegyek-e mindent, amit megtehetek? Ebben a nagyon komoly és súlyos etikai kérdésben én ott hallok az ember kérdésését is: megtehetem? – már-már szinte mindenhatónak hisszük magunkat! És most mégis gyermeki alázattal, mint akik tudják, hogy a kenyeret, a szabadságot, az életet, a jószágot Istentől kapjuk, azt mondjuk: Uram, tiéd a hatalom. Ahogyan ezt zsoltárában mondja Dávid: egyszer szólott az Isten, kétszer hallottam ugyanazt. Tiéd, Uram, a hatalom, de tiéd a kegyelem is. Kegyelmes hatalomról beszélünk. És Istené a dicsőség. A dicsőség, aminek csak visszfényét látjuk, dicsőség, ami úgy szűrődik be, ahogy néha beszűrődik ide a templomba a délelőtti napfény, dicsőség, amit mi tükör által homályosnak látunk, dicsőség, mely abszolút tökéletesség és teljesség Istennél. Ilyen Istenhez imádkozunk. Övé minden, és én is az övé vagyok.

Nos, így érkezünk el, kedves testvérek, a korábban föl-tett kérdéshez: beleegyezés-e az ámen? Ha göggel mondjuk, ha emberi meghagyással mondjuk, hogy jól van, legyen úgy, ha akarod – akkor nem jól mondjuk. De ha igazán komolyan, megfontolva és szívünk teljességével mondjuk: tiéd, Uram, minden, és én is a tiéd vagyok, akkor ez az

ámen lehet beleegyezés. Nem tiltakozom. Ahogyan egy puritán teológus mondja, ez az életünk nagy konszenzusa, konszenzus Istennel. És miért küldte az Atya a Fiút? Hogy erre meghívjon bennünket. Miért jött Krisztus, miért mondjuk azt, hogy minden összehasonlítás, minden filológiai okoskodás, minden vallástörténeti finesz ellenében Jézusban van az abszolút új? Ezért mondjuk többek között, erre hív bennünket Krisztusban: te is mondj igent! Ezt Pál apostol így mondja a 2. Korinthusi levélben: Isten megbékéltette magával a világot. De nagy dolog ez! Ez az üdvösségünk objektív alapja. Isten megbékélt velünk. Majd így folytatja az apostol: mintha tehát Istenért járnánk követségben, a Krisztusért kérünk titeket, ti is béküljetek meg Istennel! Ti is béküljetek meg. Megbékülni Istennel egyetlen szóban így fejezhető ki: ámen. Istennel megbékülni egyetlenegy mondatban így fejezhető ki: tiéd az ország, tiéd a hatalom, tiéd a dicsőség. Beleegyezés. Nem egy gondolatba, nem egy elméletbe, nem egy tőlünk idegen akaratba egyezünk, ez nem valami ránk kényszerített dolognak az elfogadása, hanem az egész életünk beleegyezése. Aki áment mond, aki imádsága végén mondja az áment, az egész létevel egyezik bele Isten jó, kedves és tökéletes akaratába. Övé az ország, övé a hatalom, övé a dicsőség. Ámen. S értsük bele mindannyian: a tiéd vagyok, Uram, én is egész életemmel, egész valómmal, szent akaratodat elfogadva s abban boldog gyermekként élve. Ámen.

IMÁDKOZZUNK: Köszönjük, mennyei Atyánk, a boldog tapasztalatot, hogy amikor már nincsenek szavaink, s nem tudunk hozzád kiáltani, akkor Te Lelkeddel helyettünk kiáltod: abbá, Atyánk! Köszönjük, hogy egyetlen szóba belefoglalhatunk mindent, s ekként beleegyezhetünk tökéletes és szent akaratodba, csatlakozhatunk országodhoz, és szemlélhetjük életünkön átfénylő dicsőségedet. Kérünk, add, hogy legyen szívünk elhatározása állandó, és tégy erőssé, hogy mindenkor követhessük Krisztusunkat, mindig engedjünk szavának, s mindenben Őt keressük. Az ő kegyelméért kérünk, mennyei Atyánk, vigasztald a szomorkodókat, gyógyítsd betegeinket, könyörülj meg a tévelygőkön, óvd meg egyházadat, tedd életünket gyümölcsözővé, hadd tudjuk országodat építeni. Legyen minden a te szent akaratod szerint. Ámen.

TARTALOM

Előszó	5
Mindig imádkozni	7
Taníts minket imádkozni!	21
Szentség	35
Ország	49
Akarat	61
Kenyér	75
Elengedés	91
Szabadítás	107
Ámen!	123

Minden jog fenntartva.

Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz a szerző
írásbeli hozzájárulása szükséges.

Kiadja a Dunamelléki Református Egyházkerület
A könyvterv és tipográfia Bogárdi Szabó Eszter munkája
Nyomás és kötészet Print City Europe Zrt., Budapest

ISBN 978-963-89654-6-2

